

Makaleler

Articles

DİNİ İNANÇLARI VE ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN NUSAYRİLİK

M. Hanefi PALABIYIK¹

ÖZET

Nusayriliği ve Nusayrileri tanımak için, onların inançlarından ve nasıl bir toplum olarak görüldüğünden bahsetmek zorunludur. Bu yüzden, tarihi, dini ve mezhebi eserler yanında sosyoloji ve antropoloji alanında yapılmış çalışmalara da başvurmak gerekmektedir. Bu yazılı eserlerde yer alan çağdaş Nusayrilerin ve şeyhlerinin doğrudan kendi iddia ve ifadelerini, Sünni, tarihî-dini eserleriyle mukayeseli olarak değerlendirmeye çalıştık.

Nusayrilik, hakkında yapılan çalışmalarda karşılaştırmalı bir bakış açısının, bu inanç grubunun daha iyi anlaşılması, diğerleri ile olan ortaklık ya da farklılıklarının görülmesini ortaya çıkaracaktır. Konu ile ilgili temel kaynaklar esas alınarak yapılan bu karşılaştırmada, sözlü kültür kaynaklarına da temas edilmiş olması, olanla olması gerekenin daha iyi değerlendirilmesini sağlayacaktır.

İslami ilimler terminolojisinde değişik şekillerde adlandırılan inanç grupları içerisinde Nusayriliğin kendine özgü bir yapısı olduğu görülmektedir. Bu topluluğun tanımlanma ve inanç unsurlarını gerekçelendirmede kullandıkları kaynakların büyük bir kısmının rivayetlere dayandığı göz önüne alındığında Nusayrilik üzerine yapılacak bilimsel çalışmalarda bu durumun önemi fark edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nusayrilik, Nusayriler, Ehl-i Beyt, Alevilik, Mezhep, Fırka, İslam, Bâtını

NUSAYRISM FROM THE VIEWPOINT OF ITS RELIGIOUS BELIEFS AND CHARACTERISTICS

ABSTRACT

In order to know the Nusayrism and Nusayris, to discuss their belief and what kind of a society they are a obligation for understanding this term. Because of that, in this study, we have looked to the anthropological and sociological studies besides historical and sectarian studies. We have tried to evaluate Nusayri's and their sheikh's arguments directly and statements of contemporary. Also, Nusayris and their sheikhs written works have been compared with that of Sunni, historical and religious works in this study.

1 Prof. Dr., Atatürk Üniv. İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi (email: hanefim@atauni.edu.tr, hanefim@yahoo.com).

Based on esoteric interpretation, Nusayris in the same parallel with the religious communities named as “mücessime and müşebbihe” (anthropomorphism) in Islamic sciences terminology. The claims and arguments on which was built based on some beliefs that have basis on both weak and fictional hadith and rumors or on esoteric interpretations which are extreme. In this respect, it seems to be impossible to associate Nusayrism and its opinions with the interpretations of other Islamic communities like Sunnism and Shiism. That is important because of Nusayris accept themselves as members of Ahl Al-Bayt Sect, but they differ too much from these sects based on Ahl Al-Bayt.

They have emphasized that they have not too many differences with Sunnis, but as shown on studies, they have too many differences between themselves. In this case, what is right is that Nusayris should not associate themselves with others but to accept their originality, independence and difference. In Islamic terminology, Nusayris have accepted a group that have a original structure. When terms and religious elements have been identified, the fact that man of sources about Nusayri’s are based on narratives or rumors should have been taken into account.

Keywords: Nusayrism, Nusayris, Ahl Al-Bayt, Alawism, Sect, Party, Islam, Esoteric

Giriş

Nusayriliğin tarihinden ve mahiyetinden bahsederken, öncelikle onların inançlarından ve nasıl bir topluluk olarak görüldüklerinden söz etmek faydalı olacaktır. Bu yüzden, tarihi, dinî ve mezhebî eserler yanında sosyoloji ve antropoloji alanında yapılmış çalışmaları da esas almak gerekmektedir. Bu eserler arasında, çağdaş Nusayrilerin ve şeyhlerinin iddia ettiği gibi, sadece Sünni kaynaklı tarihî-dinî eserler ve şahıslar değil, doğrudan kendi iddia ve ifadeleri de değerlendirilmelidir. Bunlar arasında Ömer Uluçay’ın² eser ve derlemelerinin, Nusayrî şeyhleriyle yaptığı röportajlar işimizi hayli kolaylaştırarak çalışmamıza önemli oranda kaynaklık etmiştir.

Bu tür çalışmaların içerdiği bazı problemlerden ötürü daha baştan birtakım sorunlarla yüz yüze olduğumuzu kabul ve itiraf etmeliyiz. Bu problemlerin başında Nusayrilerle ilgili yapılan tespit ve değerlendirmeler gelmektedir. Bunların başında, Nusayrilerin Türkiye’de yaşayan farklı bir etnik grup (yani Arap) veya Türkleşmiş etnik bir grup olarak mı ele alınmalıdır, yoksa taşıdığı kendilerine has özelliklerinden dolayı dinî bir grup olarak mı ele alınmalıdır? sorusu gelmektedir. Şayet Nusayrilik dinî bir grup olarak ele alınacaksa; bunun din, mezhep veya tarikat olarak mı değerlendirilmesine de karar vermek gerekecektir. Hangi şekilde incelenirse incelenir, herhangi bir topluluğun gerek etnik ve gerekse dinî bir grup olması, onun tek yanlı ele alınmasını gerektirmeyeceği gibi, bu şekilde ele alınmanın hem doğru ve

2 Bir tıp doktoru olmasına rağmen, kendinden ‘Nusayrilik Araştırmacısı’ olarak bahseden Uluçay, bunu ‘Nusayrilog’ diye nitelendirir (Uluçay, 2001: 291).

hem de mümkün olmayacağı herkesçe bilinmektedir. Bu yönler birbirinin aynı olmadığı gibi birbirinden ayrılamaz özellikler de içermektedir. Nitekim Nusayriler, kendilerin *Arap Alevisi* olarak tanıtırken, hem Araplıklarına ve hem de Aleviliklerine vurgu yaptıklarını görmekteyiz (Aslan, 2005: 46-56; Sertel, 2005: 16, Keser, 2002: 5; Türk, 2005: 30-37; Tavit, 2004: 25-26; Uluçay, 1996: 20; Uluçay, 2001: 13-14, 53-57, 77 vd.; Eskiocak, 2006: 432-437; Batur, 2002: 12-13). Hatta her insan ve topluluk gibi Nusayrilerin de sosyal, iktisadi, dinî, kültürel, geleneksel, sanatsal vb. bütün yönleriyle bir birlik, bütünlük ve doğal bir kimlik oluşturduğu düşünüldüğünde, zaten hiçbir araştırmacının tek yönlü bir bakışla Nusayrileri ele alabileceği ve bunun da mümkün olabileceği düşünülemez. Bu yüzden, indirgemeci yaklaşımları bir kenara bırakırsak gerek antropolog ve sosyologların, gerekse tarihçi, ilahiyatçı ve başkalarının yaptığı araştırmaların, Nusayrilerin tek yönlerini öne çıkararak yapılan araştırmalar oldukları iddiasına (Sertel, 2005: 11; Keser, 2002: 3) katılmamaktayız.

Nusayriler hakkında yapılacak çalışmaların en temel problemi, onları izah ederken hangi kaynaklara ve kimlere atıfta bulunulacağı sorunudur. Çünkü kendileri tarafından ifade edilen birçok husus diğerleri tarafından ya yok sayılmakta yahut da “gizlilik” iddiasıyla açıklanmamaktadır. Diğer yandan bu topluluğun en önemli kaynağının ‘sözlü tarih’ olduğu (Sertel, 2005: 16-17) söylenmektedir. Buna rağmen tarihte hiçbir topluluğun sadece “sözlü” aktarımlarla izah edilemeyeceği hatırdta tutulmalıdır. Bu bağlamda, yapılan saha araştırmaları bile bu topluluğu tam olarak aydınlatamamıştır. Yine de Nusayrilerin istek ve beklentilerinden dolayı (Uluçay, 2003: 19; Sertel, 2005: 8, 104; Keser, 2002: 6-7) saha çalışmalarından istifade edilmştir.

Diğer yandan bugün Nusayrilik hakkında yapılan dinî, sosyolojik, antropolojik ve tarihî araştırmalar, Nusayrilerin ve Nusayriliğin kısmen gizli bir yol olmaktan çıktığını gösterse de (Uluçay, 2003: 1), topluluğun hâlâ dinî önder sayılan Şeyhler vasıtasıyla yürüyor olması, dinsel birçok bilgi ve kanaatin herkesçe bilinemez kabul edilişi, Nusayriliğe girişin özel bir törenle oluşu ve birçok ritüelde herkese çok açık bilgi verilmemesi (Aslan, 2005: 108-110), Nusayrilik hakkında açık kanaatlere varılmasını engellemektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan bazı tartışmaların da doğrudan veya dolaylı olarak bu yapıdan kaynaklandığı göz ardı edilmemelidir.

Bu grubun kendilerini ifade ediş ve konumlandırışı, İslam dini içerisinde olduğuna göre (Uluçay, 1996: 17 vd.; Sertel, 2005: 181; Aslan, 2005: 33; Batur, 2002: 14), Nusayriliğin bir din olabileceği düşüncesini baştan dışarıda bırakmak istiyoruz. İslam dininin temel kaynaklarını referans aldıkları ve yorumlarını bu kaynaklardan temellendirdikleri de göz önüne alınınca bu grubu “mezhep” veya “tarikât” olarak adlandırmak doğru görünmektedir. Geleneksel tarikât özelliklerini kısmen taşımasına rağmen, bir tarikata göre daha farklı yapı ve özellikler taşıdığı için, Nusayriliğe “mezhep” demeyi tercih ediyoruz. Kaldı ki hem klasik ve çağdaş araştırmacıların hem de doğrudan Nusayrilerin kendilerini İslam’ın içinde ve onun “yorumlarından biri” olarak görmeleri de, bu grubun bir mezhep olarak kabul edilmesi gerektirdiğine işaret eder. Yapılan saha araştırmalarında da Nusayrilerin tüm sosyal

yaşamlarında dinî kurumların derin ve belirleyici etkisi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir Nusayrî'nin, sekülerleşse dahi, Nusayrîlik ve Nusayrî olmaktan kurtulamayacağı vurgulanmaktadır (Aslan, 2005: 103-104).

Nusayrîliğin tarihine bakıldığında İslam mezheplerinin ilk dönemlerine denk ortaya çıkış biçimleriyle uyumlu ve kendisi gibi olan birçok mezhebin konum ve sürecine paralel bir seyir izleyen bu mezhep, bize göre bir 'İslami Mezhep' olarak ele alınmalıdır. Çünkü İslam dünyasında ve İslam içinde ortaya çıkan her türlü dinî, bilimsel, sanatsal vb. diğer faaliyetler İslam düşüncesinin içinde yer almakta ve İslam dairesinde değerlendirilmektedir.

Meseleye buradan başlarsak Nusayrîlik, İslami bir mezheptir, yani İslam topraklarında doğmuş, İslam düşüncesinden etkilenmiş ve hatta İslamî unsurları kısmen veya tamamen bünyesinde barındırmış olan bir fırkadır (Aslan, 2005: 63). Özelliği itibarıyla İslam Mezhepleri/Düşüncesi Tarihinde Bâtını fırkalar arasında sayılmıştır. Bu da onların İslam Dünyasında küçük bir nüfus tarafından benimsenmesi dolayısıyladır. Bunun, onları aşığılayıcı ve öteleyici bir tanımlama değil, kendi durum ve statüsündeki diğerleri arasındaki yerini belirleme olduğu tahmin edilmektedir. Bâtını sayılması ise, taşıdığı yapısal özellikler (gizlilik), müntesiplerinin kabul ve itiraf ettiği unsurlar ve işleyiş biçiminde görülmüştür. Nitekim Nusayrîlik hakkında çalışma yapan Eş'arî (2005: 46), Şehristânî (2006: 172), bir Nusayrî olan Tavil (2004: 156-160), İlhan (1992: 191), Uluçay, (1996: 24-26; 2003: 13-15), Eskiocak (2006: 442), Sertel (2005: 12), Laoust (1999: 162), Aslan (2005: 34), Türk (2005: 8), Keser (2002: 7), Batur (2002: 11) gibi klasik ve çağdaş tüm araştırmacılar, Nusayrîlerin Bâtını oldukları hususunda görüş birliği içerisindedirler.

Nusayrîliğin Tarihçesi

Nusayrîlik, miladi 9. (hicri 3.) yüzyılda Basra'da, İsnâaşeriyye'nin onuncu imamı Ali el-Hâdî en-Nakî ile on birinci imamı Hasan el-Askerî zamanında Küfe ve Sâmerâ'da yaşamış olan Ebû Şuayb Muhammed b. Nusayr en-Nemîrî (ö. 270/884) tarafından kurulmuştur (Uluçay, 2003: 61-62; Üzümlü, 2007: 271). Bu anlamda Nusayrîlerce sözü edilen On İki İmam EK-1'de sırasıyla verilmiştir.

Burada dikkat çeken husus, Nusayrîlerin kendilerini Hz. Ali'nin torunlarına veya Şia'nın imamlarına nispet etmesi dolayısıyla bu mezhebin Şia'dan türediğidir. Bu sebeple de kendilerini "Alevî" olarak tanıtmaktadırlar (Uluçay, 2003: 5-8 v.d.; Sertel, 2005: 21; Aslan, 2005: 46-56). Çağdaş Nusayrî şeyhlerinin, kendilerini Şiiliğe nispet ederek konumlandırmalarına rağmen, Şiilikle aralarında farklar olduğu gibi, benzer diğer mezheplerle de birtakım farklılıklar göstermektedirler (Sertel, 2005: 89-98; Aslan, 2005: 34-35). Yine dikkat çeken diğer bir husus ise, bu mezheplerin ortak özelliklerinin ve iddialarının aynı konulardan kaynaklanmasıdır: Gadir-i Hum, Hz. Muhammed'in vefatından önceki vasiyetleri, Hz. Muhammed'in Tebliğ Etmekle Görevli Olduğu Emir, Kırtas Hadisesinde Yazdırmak İsteddiği Vasiyeti gibi.

Yine Nusayriliğin ilk döneminden başlayan bir özellik görülmektedir ve bu da İbn Nusayr'ın, Ali en-Naki'nin ilahlığını, kendisinin de onun peygamberi olduğunu kabul ettiğinin iddia edilmesidir. Bu iddialara göre, o, tenasühü benimsemek, haramları helâl saymak (ibâha) gibi görüşler de ileri sürmüştür (Kummi/Nevbahtî, 2004: 238-239; Eş'ari, 2005: 46; Şehristani, 2006: 172-173; Gölpınarlı, 1987: 139, 537; Laoust, 1999: 162; Üzüm, 2007: 271). Şii kaynaklarında kaydedildiğine göre, İbn Nusayr, Hasan el-Askerî zamanında onun 'bab'ı; on ikinci imam Muhammed Mehdi el-Muntazar'ın gaybeti sırasında da, onun mehdi ve kendisinin de onun 'sefir'i olduğunu iddia etmiştir. Aslında İbn Nusayr, gulûv ve ifrat konusunda Şia bünyesinde ortaya çıkan ilk kimse olmayıp, kendisinden önce Hz. Ali'nin ilahlığını ileri süren Abdullah b. Sebe, Hz. Ali'ye ilahî bir cüz'ün hulul ettiğini ileri süren Beyân b. Sem'an (ö. 119/737), imamların ilahlığını savunan özellikle Cafer es-Sadık'ın ilah, kendisinin de onun peygamberi olduğunu iddia eden ve bundan dolayı İmam Cafer tarafından lanetlenen Ebü'l-Hattâb el-Esedî (ö. 143/760?) ve Mufaddal b. Ömer el-Cûfî (ö. 180/796) gibi kimseler bulunmaktadır. Buna rağmen çağdaş Nusayrî şeyhlerinin, kendileriyle yapılan röportajlarda, hulul ve ibahayı kabul etmediklerini ve ciddiyetle reddettiklerini belirtmişlerdir (Uluçay, 2003: 112-113). Ancak yine aynı konuşmalarda, Ehl-i Beyt mensuplarının, sadece beşer görünümülü oldukları da ayrıca vurgulanmaktadır (Uluçay, 2003: 104-105, 118-119; Eş'ari, 2005: 46; Şehristani, 2006: 172-173). Bu durum, ya bazı mezhep mensuplarının buna inandığı (Yâkût el-Hamevî, 1965/III: 275), ya da çağdaş Nusayrîlerin de sık sık vurguladıkları gibi, bunun Nusayrîlere atılan bir iftiradan kaynaklandığıdır.

İslam dünyasında birçok mezhebin kendini Şii imamlardan temellendirmesi, meşruiyetle ilgilidir. Bu bağlamda meşruiyetin bir parçası olarak dikkat çeken kavramlar 'bâb' ve 'sefir' kelimeleridir. Çünkü Nusayrîler için 'bab'lık, dinin temel kurumlarından biridir (Tavil, 2004: 162-163; Uluçay, 1996: 27-28; Uluçay, 2003: 6-7, 15-16, 28-29). "Şiiler, imamın manevî nurunu aksettirecek ve kendileriyle imam arasında irtibatı sağlayacak 'kâmil bir Şii'nin gerekliliğine inandıklarından, bâb fikri başlangıçtan itibaren bütün Şii grupları içinde mevcut olmuştur. "Ben ilim şehriyim, Ali ise o şehrin kapısıdır (bâb)" anlamında Hz. Peygamber'e izafe edilen ve Süfî ve Şii muhitlerde fazlaca itibar gören hadisin (Tirmizi, Menâkıb, 20; Hakim, Müstedrek, III,126-127; el-Hindî, 1989: 32889, 32890, 32979, 36463 nolu hadisler; Kandemir, 1989: II,376-377; Uluçay, 2001: 19-23), bâb telakkisinin bu çevrelerde ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında büyük payı olduğu muhakkaktır. Konunun, aynı şekilde 'mehdi' ve 'mesih' fikriyle de bağlantılı ve diğer dinlerde mevcut olan inanışlarla da ilgisi olabileceği dikkatten kaçırılmamalıdır.

İlk dönem Şia'sında imamın en kıdemli ve en yetkili talebeleri için kullanılan 'bâb' kelimesi, sonraları çeşitli Şia gruplarınca, ayrıntılarda görüş farklılıkları olmakla birlikte, genellikle 'derun ile münasebet sağlayan vasıtâ' şeklinde anlaşılmış ve böylece 'gaybet'ten (on ikinci imamın gizlenmesi) sonra, 'imamla buluşan, onun yazılı ve sözlü emirlerini alarak kendisiyle ona inanıp bağlananlar arasında irtibatı sağlayan kişi' anlamını kazanmıştır. Çoğunlukla 'bâbü'l-imâm' şeklinde kullanılan bu terim, zamanla sadece On İkinci İmam ile Şiiler arasında irtibatı sağlayan ve bir nevi sefirlik hizmeti gördüklerine inanıldığı için 'süferâ-i erbaa veya

‘nüvvâb-ı erbaa’ diye adlandırılan kişiler için kullanılmıştır. Bâb olarak kabul edilecek mezhep büyüğünün tespitinde, birbirinden farklı görüşlere sahip olsalar dahi, hemen hepsinde ‘gâib ve muntazar bir imam’ fikri bulunduğundan, bu dönemde bütün Şîa kolları, bâbı, ‘beklenen gizli imama açılan kapı’ mânasında anlamıştır.

Başlangıçta ‘bâb’ unvanıyla anılan Şîa ileri gelenleri, bu unvanı kendileri talep etmemiş, öteki Şiilerce onlara tevcih edilmiştir. Bununla birlikte sonradan bazılarının, kendilerinin ‘bâb’ olduğunu iddia ederek, bu unvana talip oldukları da ifade edilmiştir. Bâb olduğu iddiasında bulunan ilk kişinin, on birinci imam Hasan el-Askerî’nin bâbı olduğunu ileri süren Nusayrîliğin kurucusu Muhammed b. Nusayr en-Nemirî olduğu söylenmektedir. Ayrıca İbn Nusayr, Şiilerce itibar edilmediği için ‘yalancı sefirler’den (es-süferâu’l-müzevvirün) kabul edilmiştir (Yurdagür, 1991: IV,359; Öz, 2007: XXXVI,304; Gölpınarlı, 1987: 528-545; Üzüm, 2007: 271).

Erken dönem bazı eserlerdeki ifadelerden bu fırkanın ilk yaygın isimlendirilmesinin “Nemirîyye” olduğu anlaşılmaktadır (Eş’ari, 2005: 46; Bağdâdî, 1991; 196). Bu da her halükârda, İbn Nusayr en-Nemirî’nin önemini ve mezhebin asıl kurucusu olarak onun adının geçerliliğini ortaya koyan bir delil olarak kabul edilmelidir. Ancak Nusayrî adlandırmasının hicri altıncı asrın ilk yarısından önce olmadığı bilinmektedir. Ayrıca şunu da hatırlamakta yarar var ki, ilk dönemlerden itibaren hemen tüm mezhep ve gruplar, kurucularının ya da mezhebin esaslarını sistemleştirenlerin isimleriyle anılmaktadır. Bu yüzden biz de, mezhebin isminin, başka iddialar olsa da, her iki adlandırmadan dolayı, İbn Nusayr en-Nemirî’den geldiğini kabul etmekteyiz. Ancak tarih boyunca bu isimle anılan fırka, I. Dünya Savaşının ardından bölgeyi ele geçiren Fransızların isteği doğrultusunda “Alevî” adıyla anılmaya başlanmıştır. Günümüzde bu adla bilinen fırka bazen diğer Alevî kesimlerinden ayrılması için ‘Nusayrî Alevîliği, Arap Alevîliği, Suriye Alevîliği, Çukurova Alevîliği, Akdeniz Alevîliği’, bazen de mahallî olarak ‘Fellah’ (çiftçi) ve Hâsibî şeklinde zikredilmektedir (Tavil, 2004: 24-26; Üzüm, 2007: 271).

İbn Nusayr’ın ölümünden sonra fırkanın başına, hakkında yeterli bilgi olmayan Muhammed b. Cündeb (ö. III. yüzyılın son çeyreği), onun ardından da Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cünbülânî (ö. 287/900) geçmiştir. Cünbülânî, kurduğu ve kendi adıyla anılan tarikata tasavvufî bir boyut kazandırmıştır. Bazı bölgelere seyahat eden Cünbülânî, Mısır’da bulunduğu sırada Ebû Abdullah Hüseyin b. Hamdan el-Hasibîyi etkileyerek onun tarikata girmesini sağlamıştır. Cünbülânî’nin ölümü üzerine (287/900) hareketin başına geçen el-Hasibî, Şii-Büveyhî hanedanlara ve Hamdânîlere yaklaşarak onların desteğini almıştır. Hareketin gerek dinî-mistik karakterinin geliştirilmesi, gerekse yayılması için verdiği mücadele sonucunda, fırkanın en önemli şahsiyetlerinden biri haline gelen ve bu sebeple ‘Şeyhüddin’ diye anılan Hasibî, Şii biyografi kaynaklarında genellikle eleştirilmektedir (Üzüm, 2007: 271). Nusayrîliğin ikinci kurucusu olarak tanınan el-Hasibî, Nusayrîler hakkında birçok eser yazmıştır. Ancak en önemli eseri on altı sureden oluşan “Kitâbu’l-Mecmû”dur. Bu kitap Nusayrîliğin ‘kutsal kitabı’ olarak da tanınmaktadır. Diğer eserleri ise

şunlardır: el-Hidayetü'l-Kübrâ, Kitabu'l-Mâide, Divân, el-Ad'îye, Akîdetü'd-Diyâne, Risaletu Râstbâs, el-Fark Beyne'r-Resul ve'l-Mürsel, el-Mesâil. Çağdaş Nusayrî Şeyhlerinden Mustafa Bedir Sonay, her ne kadar Hasibî'nin böyle bir kitabı olmadığını söyleyerek kitabı başkasına isnad etse bile, bu kitabı ve içindekileri reddetmez (Uluçay, 2003: 46). Zaten din amcasının yanında Nusayrîlik telkinine hazırlanan kişinin de ilk bilmesi gerekenlerin Mecmû' adlı kitapta yazılan dualar olduğu, yapılan anketlerde de ifade edilmiştir (Aslan, 2005: 101-102 vd.; Türk, 2005: 102; Keser, 2002: 41 vd.).

Hasibî'nin çok yakınında yer alan, sırdaş ve talebeleri arasında sayılan özel kişilere 'tilmiz' denmekte olup, sayıları 51 tanedir. Onun öğretilerini kendinden sonra yayan ve üç gruba ayrılan bu 'Ellibir Tilmiz'in, 17'si Şamlı, 17'si Iraklı ve 17'sinin de gizli olduğuna inanılmaktadır. Kesin değilse de, isimleri bilinen bu tilmizler sayesinde Nusayrîlik Irak, Suriye ve Anadolu'ya ulaşmıştır (Uluçay, 2003: 143; Türk, 2005: 44; Keser, 2002: 31).

Hasibî'nin 346/957 veya 358/969 yılında Halep'te ölümünün ardından biri Bağdat'ta Seyyid Ali el-Cisrî'nin, diğeri ise Halep'te Muhammed b. Ali el-Cillî'nin temsil ettiği iki hareket ortaya çıkmıştır. Cillî'nin ardından başa geçen Ebû Saîd el-Meymûn b. Kasım et-Taberânî (ö. 426/1034)'den sonra aralarında Emîr Hasan el-Mekzûn es-Sincârî, Muhammed b. Hasan Müntecibüddin, Ebû'l-Feth Muhammed b. İsmetüddeve (ö. 700/1300), Ahmed b. Câbir el-Gassânî ve Hasan el-Acrûd el-Aynî'nin (ö. 836/1432) de bulunduğu kimseler topluma rehberlik etmiştir. Bunlardan Emîr Mekzûn, Nusayrîlik içerisinde önemli yeri olan bir isimdir. Çünkü o, tasavvufî yorumlarla, bir takım sembol, şifre ve şiirlerle fırkada değişim ve dönüşüme yol açmış birisidir. Fırka, Muhammed b. Yûnus el-Kilâzî (ö. 1011/1602) zamanında Hz. Muhammed ile Hz. Ali'den bahseden bazı ibarelerin yorumu konusunda ikiye ayrılmıştır: Fırkanın IX./XV. yüzyıldaki reislerinden Ali el-Haydarî'ye nispetle Haydariyye (Gaybiyye, Şemsiyye) diye anılan grupla, sayıca daha az olan diğer kesim ise İbn Yûnus el-Kilâzî'ye nisbetle Kilâziyye (Kameriyye) adını almıştır (Tavil, 168-172; Üzüm, 2007: 271). Temelde bu iki grubun aralarında büyük farklılıklar olduğu söylenemez.

Irak'ta kurulmasına rağmen V./XI. yüzyılın ortalarından itibaren daha çok Suriye ile Adana-Mersin yöresinde tutunabilmiş olan fırka, kabileler arası mücadeleler yanında ve bölgedeki siyasi dalgalanmalara paralel olarak varlığını sürdürmüştür. Haçlı Seferlerinin başlamasıyla birlikte onlarla giriştikleri mücadele, Nusayrîlere büyük zarar vermiştir. 584/1188 yılından itibaren Eyyübîlerin hâkimiyetine giren Nusayrîler, Nusayrîliğin en önemli şahsiyetlerinden Emîr Mekzûn es-Sincârî'nin 622/1225'de bölgeyi ele geçirmesiyle rahata kavuşmuşlardır. 664-665/1265-1266 yıllarında, Memlûk Sultanı Baybars tarafından bölgenin ele geçirilmesiyle Memlûk hakimiyetine giren fırka mensuplarının sonraki Sultan Kalavun döneminde (1279-1290) Sünnî İslâm anlayışına geçirilmeye çalışıldığı (Üzüm, 2007: 271) söylenmektedir.

Mercidâbık Savaşı (922/1516) sonrasında, Suriye'nin fethiyle Osmanlı idaresine giren Nusayrîler, uzun süre Halep'te mahallî şeyhlerin denetiminde serbest bir hayat yaşamışlardır. Nusayrîler, Mısırlı İbrahim Paşa'nın isyanı sırasında (1255/1839) Devlet'in yanında yer

almalarına karşı, 1854'te siyasi teşkilâtlarının kaldırılması üzerine ayaklanmışlardır. Bu isyan Tahir Paşa tarafından bastırılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Nusayrilerin yaşadığı bölgeler Fransız işgaline uğramıştır. Fransızlar emelleri çerçevesinde 1920'de 'État des Alaouites (State of Alawites)' adı altında idarî bir birim kurmuşlardır. Bu idarî birim 1922'de 'Aleviler Devleti' adını almıştır. 1936'da burası Suriye Devletinin bir vilâyeti kabul edilmiş, 1939'da Fransa Lazkiye bölgesine müstakil bir statü vermiş, 1942 yılında da Lazkiye idaresi Suriye'ye katılmıştır. Fransız işgalıyla 1921 yılında İskenderun ve havalisinde 'İskenderun Sancağı' adıyla bir idarî birim kurulmuştur. Bu Sancakta 2 Eylül 1938'de kurulan 'Hatay Cumhuriyeti', 23 Haziran 1939 tarihinde Devlet Meclisinin aldığı "iltihak (katılma)" kararı ile 23 Temmuz 1939'da 'Hatay' adıyla bir vilâyet olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır. (Üzüm, 2007: 271-272)

Günümüzde Nusayriler, yaşadıkları üç ülkeden biri olan Suriye'de, Lazkiye ve Cebel-i Ensâriye (veya Cebel-i Nusayri, Cibâl-i Nusayriyye) bölgesi başta olmak üzere çeşitli yerlerde; çok azı Lübnan'ın kuzey kesimlerinde; Türkiye'de ise kısmen Hatay, İskenderun, Adana, Mersin ve Tarsus'ta yaşamaktadırlar (Tavil, 2004: 161-172; Batur, 2002: 23-36).

I. Dünya Savaşından sonra bölgeyi işgal eden batılı kuvvetlerin bölgeye duydukları ilgi sonucunda, Nusayrilik hakkında müsteşrikler, misyonerler ve siyasilerce bazı ilmi ve akademik çalışmalar yapılmıştır. Bunun sonucu olarak, ortaya atılan bazı iddialara göre, Nusayrilik gerçekte Hıristiyanlık'a ait bir dindir; çünkü aralarındaki ayrılık son derecede azdır. Yine "Nusayri" kelimesi, "Nasrani=Hıristiyan" kelimesinin hakaret manası kastedilen küçültmesidir (ki manası 'Hıristiyanlık' demektir). Mesela Renan'ı bu görüşe sevk eden husus, Nusayrilik ile Nasranilik=Hıristiyanlık arasında, mukaddesat ve inanç yönünden bulunduğu benzerliklerdir (Massignon, 1993: IX,365). Batılıların bu tür iddialarının hedefi, kendi menfaatlerine hizmet edecek birilerini bulmak ve istismar edilecek "dinî bir azınlık" oluşturmak çabaları olduğu muhakkaktır.

Nusayrilikte İnançlar

Çağdaş müntesiplerinin reddine rağmen, İslam'ın ilk yayıldığı bölge olan Irak, Suriye ve İran bölgelerinde, tüm diğer mezhepler ve gruplar gibi Nusayrilik'in de, bölgelerdeki eski inanç ve anlayışların iç içe geçtiği bağdaştırmacı (eklektik) bir inanç yapısına sahip olduğu iddia edilmektedir (Öktem, 1999: 221-239). Yine iddiaya göre Nusayrilik başta İslâm olmak üzere, Sâbilik, Hıristiyanlık, Yahudilik, Mecusilik, Zerdüşlük ve Budizm'den etkilenmiştir. Mesela Üzüm (2007: 272), "iç içe geçmiş bu inançlar III./IX. yüzyılda İbn Nusayr tarafından iptidai biçimde ortaya konulmuş, aynı sırda İbn Cündeb tarafından sürdürülmüş, Cünbülâni tarafından tasavvufî karakter katılarak zenginleştirilmiştir. Hasîbi de devraldığı mirası gözden geçirerek inanç, ibadet ve uygulamaları sistemli bir şekilde tespit etmiş ve yazılı hale getirmiş, Cilli ise, sınırlı katkı sağlamış ve nihayet V./XI. yüzyılda Meymûn et-Taberânî'nin tasarrufuyla inanç esasları son şeklini almıştır" demektedir.

Üzüm (2007: 272)'ün, “Gerek Kur’ân’dan sonra kutsal ve önemli saydıkları kitaplarında ve gerekse çağdaş söylemlerinde, “Allah katında din İslâm’dır” (3/Âli İmrân, 19) âyetine yer vererek kendilerini haklı bir şekilde ‘Müslüman’ olarak tanımlayan Nusayriler, Kur’an’a saygı göstermekle birlikte inanç ve ibadet anlayışlarını, her mezhep mensubu gibi kendi kabul ve geleneklerine göre biçimlendirmiş, âyetleri ‘Bâtını’ olarak ve diğer mezheplerce kabul edilen geleneksel dil ve yorum kurallarıyla bağdaşmayan biçimde tevîl etmişlerdir” görüşüne karşılık; bütün mezhep, ideoloji ve müstakil grupların kendileri açısından böyle bir durum tabii olarak kabul edilmelidir. Nusayrilere göre bu tür yorumlar, ‘Ehl-i Beyt İmamlarının yorumları olup, onlar tarafından silsile yoluyla sadece derecesi, yetişmesi ve yapısı uygun olanlara verilmektedir. Bu bilgiler Şiilik ve diğer Ehl-i Beyt takipçilerinin yorumlarından daha doğru, daha sahih ve haklıdır (Tavil, 2004: 146-149, 156-160; Uluçay, 2003: 87, 94-95, 101; Eskiocak, 2006: 442; Aslan, 2005: 108-110).

Bunun esaslı bir örneğini, Uluçay’ın ifadesiyle (1996: 26, 337-344; 2001: 19-21; 2003: 15), Nusayriliğin temel felsefesini oluşturan ‘Nur Anlayışı’nda görmekteyiz. Mahiyet ve özelliği çok da belli olmayan ve sadece bir kabul ve mitolojik bir kanaatten ibaret bulunan ve İslami geleneğin çoğunluğunca kabul görmeyen, uydurma ve zayıf kabul edilen rivayetlere isnat edilen bu anlayış, yaratılış ve ulûhiyet hakkındaki tartışmalarda karşımıza çıkmaktadır.

a. Ulûhiyet: Fırkanın ana kitabı sayılan Kitâbü’l-Mecmû’da yer alan; “Ben Nusayrî dininden, Cündübî görüşünden, Cünbülânî tarikatından, Hasibî mezhebinden, Cilli görüşünden, Meymûnî fikhından olduğuma şehâdet ederim” ve; “Ben şehâdet ederim ki, Ali b. Ebû Tâlib’den başka ilâh, Muhammed Mahmûd’dan başka hicâb, Selmân-ı Fârisî’den başka bâb yoktur” ifadeleri ve şehâdet, fırkanın anlayışını, mahiyetini ve temel özelliğini gösterdiği (Turan, 1996: 16; Üzüm, 2007: 272) şeklinde yorumlanmıştır.

Bazı araştırmacılar Nusayrilerin inanç üçlemesini ifade eden ve sır kabul edilen ‘AMS’ nin birinci unsuru olan ve ‘İlah/Allah’ kabul edilen ‘Hz. Ali’nin, burada ‘A’/‘Ayn/’ ile simgelendiğini ifade ederler (Üzüm, 2007: 272). Kitâbü’l-Mecmû’un beşinci sûresi, bu üç sırta tahsis edilmiştir (Turan, 1996: 10-11). Hz. Ali’nin ilâh kabul edilmesi, beşerin ilâh yerine konulmasından çok, aşkın bir ilâhın beşere hulul etmesi anlamında anlaşılmalıdır (Uluçay, 1996: 136; Uluçay, 2001: 188; Aslan, 2005: 34; Eş’arî, 2005: 46; Bağdâdî, 1991: 196, 198; Şehristânî, 2006: 172-173). Nusayriliğe göre, Tanrı daha önce altı defa “beşer (insan)” suretinde tezahür etmiş, yedincisi Hz. Muhammed döneminde Hz. Ali’de gerçekleşmiştir. Aşağıdaki Allah, daha önce, Habil ismiyle Adem’de, Şit ismiyle Nuh’ta, Yusuf ismiyle Yakub’da, Yuşa ismiyle Musa’da, Bâtıra ismiyle İsa’da ve Ali ismiyle Muhammed’de zuhur etmiştir (Üzüm, 2007: 272).

Hz. Ali’nin tezahür ettiği bu beşerlerin isimleri, onların taşıdıkları manalar ve bablarını içeren ve ‘Yedi Devir’ olarak tanımlanan bu devirler ve karşılıkları Ek II’de verilmiştir.

Bu görüşün temelini Hz. Ali'nin ilahlaştırılması teşkil etmektedir ve bu da geleneksel 'imamet' düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü imamlar mutlak temiz, mutlak doğru ve tanrısal iradeyle hareket eden şahıslar olup, çoğu durumda peygamberlerden de üstündürler (Tavil, 2004: 146-149).

Yukarıda değinilen 'Nur' teorisine göre, bütün ruhlar Muhammedî Nur'dan yaratılmışlardır. Böylece insan Allah'ın halifesi olarak önemli konumdadır ve dolaylı veya doğrudan Allah'la söyleşir ve görevlenir. Böyle bir beşer şeklen insan ise de, bir başka türlü, nadir ve seçkin insandır da. Uluçay'ın (1996: 98; 2003: 15) ifadesine göre, Hz. Âdem'in alınındaki nur, devam ederek Abdülmuttalib'e gelmiş ve buradan ikiye ayrılarak bir parçası Hz. Muhammed'de, diğer parçası da Hz. Ali'de belirmiştir. Daha sonra Hz. Ali'nin Hz. Fatma ile evlenmesiyle nurun iki parçası Ehl-i Bey'te birleşmiştir. İşte bu yüzden Ali, iki nuru bünyesinde barındırmıştır ve bu yüzden de 'Ayn olarak "a'lâ"dır, yani yücedir ve esastır.

Nusayrî Şeyhi Hasan Atıcı'nın ifadesiyle; Ali, sıradan bir kul değildir, "O, O'dur". Yani 'Ali' ancak 'Ali' olarak anlaşılabilir (Uluçay, 2003: 33; Türk, 2005: 50, 54). Ali için kullanılan bu ifadenin, aynı şeyh tarafından ve aynı eserin bir başka yerinde (Uluçay, 2003: 137), Allah hakkında da kullanılması, Ali'nin ilah görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Ali, Muhammed'i yanına nâtik olarak almıştır, gece onunla beraber olup gündüz ayrılmaktadır. Mânâ olan Ali; ahad, ferd, samed'dir; ilmi, kudreti ve fiiliyle bizatihi kâim olan yıldızların emiridir, ondan başka ilah yoktur. O bir cesette tecessüd etmediği gibi cesetlendiği ceset de gerçek değildir. Ali, kalpleri çevirip yönlendirdiği için insanlar onu bir cesetteki beşer gibi görürler. Bu görünüş, insanların başka türlü görmeleri mümkün olmadığı içindir. Kim Emirü'l-mü'minin Ali'yi tanıır ve onun Rab olduğuna şehâdet ederse, onun daha önceki zuhurlarını da kabul etmiş olur. Kısaca iddiaya göre, Ali'nin ilah olduğunu kabul eden bu zümreye göre şehadet kelimesi, "Ali'den başka ilah olmadığına şehadet ederim" şeklindedir (Uluçay, 1996: 26-30, v.d.; Uluçay, 2003: 34-37; Türk, 2005: 48-56; Baha Said, 2000: 182-183; İrfan Abdülhamid, 1995: 353-357; Üzüm, 2007: 272). Gerek geçmişte ve gerekse günümüzde, topluluğun bazı kesimlerinde bu anlayışı benimsemeyen Nusayrî zümreleri bulunmuş olabilir. Ancak bunların toplumun genelinden ne kadarlık bir orana tekabül ettiği bilinmemektedir.

Nusayrî inancında kutsal kişi ve kişiliklerin sayısı fazla olup, bunlar arasında, 'Seb'atü'l-Kevâkibi'd-Dürriyye' ve 'Hammâletü'l-Arş' denen, göğün yıldızları ve idarecileri de vardır. Bunlar Ek III'te verilmiştir.

Nusayrîlik inancının temelinde, Allah'ın kendisinde hulul ettiği bir şahsiyet olarak Ali'nin ilâhlığını dile getiren ifadeler olduğu da söylenmektedir. Ali'nin şehit edilip beşerî kalıptan çıkmasından sonra yerleştiği mekân hakkında Haydariler (Şemsiler); "Ali, göktedir; gök bir sembol olup 'mânâ'nın bulunduğu yerdir; O, Muhammed'i temsil eden güneşte oturmaktadır" derken; Kilâziler (Kameriler) ise, "Ay, Ali'nin makamıdır; güneş Muhammed; gök ise, Selmân'dır." demektedirler (Sertel, 2005: 84-86; Türk, 2005: 39-40; Baha Said, 2000: 172).

Nusayrîliğin rahat anlaşılabilir ve ifade edilebilir bir inanma bütünü olmadığı da söylenmektedir. Ancak, gerek Kitâb'ül-Mecmû'da ve gerekse diğer eserlerde yer alan ifadelere göre; bu fırkanın melek, vahiy, peygamberlik, tenasüh ve âhiret gibi alanlardaki inanç ve kabulleri, kısmî netlikte de olsa tespit edilebilmiştir.

Araştırmacılara göre; Nusayrîlerin inanç üçlemesi 'AMS'nin ikinci unsuru 'İsim' denilen ve 'M'/'Mim/' remziyle ifade edilen ve ilah Ali'nin delili olan 'Muhammed', Ali'nin özel nurundan yaratılmıştır. Din dilinde bir adı da 'Hicâb'tır. Bu unsurun Tevrat'ta 'Meddü'l-Med', İncil'de 'Faraklıt', Zebur'da 'Müheymin', Kur'an'da 'Muhammed' olarak geçtiği kabul edilmektedir. Keza Kur'an'da bazı sûrelerin başında geçen 'elif lâm mîm', 'yâ sîn' ve 'tâ sîn mîm' gibi hurûf-ı mukattaa, ismin gizli adlarıdır. İsim, tıpkı tanrı gibi Habil'den önce ve sonra olmak üzere Hz. Muhammed'e kadar diğer peygamberlerde 7'şer kez daha zuhur etmiştir. Bu zuhur edişin sıra ve 'isimleri' şu şekildedir: (Ek IV)

İsim yani Peygamberler her ne kadar Tanrı'dan sudur etmiş ve farklı bir özellik kazanmışlarsa da, bu ayrılık sadece nisbî bir ayrılıktır ve aslında Tanrı ile peygamberler hiç ayrılmamışlardır (Uluçay, 1996: 27-30; Türk, 2005: 55; Aslan, 2005: 62; Baha Said, 2000: 175-176; Şehristanî, 2006: 172-173).

Yine araştırmacılara göre, Nusayrî inancında 'AMS' üçlüsünün üçüncü unsurunu teşkil eden, 'S'/'Sin/' ile temsil edilen ve 'Bâb' adını alan 'Selman', Muhammed tarafından yaratılmış yahut Muhammed denilen akıldan sudur etmiş küllî nefistir. Bâb, muhtelif ruhi merhalelerde Cebrail, Mikail, Yail, Ham b. Kuş, Dhan b. Asbavut, Abdullah b. Sem'an, Ruzbih b. Merzubân gibi isimler almıştır. Ayrıca en-Nefsü't-Tâmme ve Rûhü'l-Kuds adıyla da anılmaktadır. Selman-ı Fârisî, beş yetimi (el-eytâmü'l-hamse) yaratmış ve semaların ve yeryüzünün idaresi bunlara verilmiştir. Bu nedenle Nusayrîler, Güneş'in doğuşu ve batışı zamanında Güneş'e secde eder ve yıldızlara hürmet gösterirler. Dualarında ihtiyaçlarını, görünen yıldızlar hürmetine isterler.

Bu beş eytâm kendi aralarında derecelenmiş olup, her biri nurunu bir öncekinden almaktadır. Mikdâd nakiplere, Ebûzer neciplere, Abdullah muhtaslara (hususiyet ve yakınlığı olanlar), Osman muhlislere, Kanber de sınanmışlara nezaret eder. Ayrıca bu mertebeleri zahir ve bâtın yönleriyle bilmek, Nusayrîleri ibadetin zirvesine ulaştırmış olduğundan, onları diğer ibadetlerden müstağni kılar. Zira bir yük mahiyetinde olan ibadetler sadece kusurlu kimselerin yapması gereken hususlardır (Uluçay, 1996: 261-285, v.d.; Aslan, 2005: 57; Sertel, 2005: 74-75; Baha Said, 2000: 176-177).

b. Melek İnanıcı: Üzüm (2007: 272) Nusayrîlikte melek inancı hakkında şunları yazar; "Nusayrîlere göre, arşın üstü âlemlerin rabbine aittir, arşı taşıyanlar da sekiz kutsal melektir. Melekler parlak, halis ipekten yapılmış yeşil elbiseler giyen nûrânî varlıklardır. Ayrıca vaktiyle melek olan ve her biri bir gök mertebesini temsil eden 'beş yetim' vardır. Meselâ Zuhal yıldızı melek olarak Mikâil'dir, bunun yeryüzündeki karşılığı beş yetimin ilki olan Mikdâd b. Esved'dir. Hz. Ali'nin çocukları Hasan ve Hüseyin gerçekte birer melekten başka bir şey değildir". Bazı araştırmacılar

da Nusayrilerin, meleklerin Hz. Ali'nin nurundan yaratılmış olduğuna inandıklarını yazarlar (Uluçay, 1996: 33-34; Keser, 2002: 32; Türk, 2005: 55, v.d.; Baha Said, 2000: 176-178).

c. Vahiy ve Peygamber: Nusayrilerin inancında, İslam anlayışı çerçevesinde Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'ın vahy edildiği kabul edilir. Kitâbü'l-Mecmû'da, Kur'an-ı Kerim'e büyük saygı gösterildiği ve bazı sûre ve âyetlerden iktibas yapıldığı görülmektedir. Zaten ibadetlerinde de bu sureleri okurlar. Ayrıca Nusayriler, Kur'an'ın Bâtını manalarının bulunduğunu, kendilerinin bu manalara vâkif olduğunu ifade ederler (Üzüm, 2007: 272). Fakat bu manaların herkes tarafından da bilinmesi gerekmediği için, çoğu bilgi Nusayrî şeylerine mahsustur.

Nusayrilikte peygamberler Tanrı'nın beşerî kalıba girdiği bedenler yahut bu bedenleri haber veren kimselerdir. Bunlar esas itibarıyla nurdan olup, semadan cesetsiz olarak iner, daha sonra bir bedene bürünürler. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar 100.000 peygamber gelmiş olup Hz. Muhammed bunların hepsinin temsilcisidir (Üzüm, 2007: 272; Uluçay, 2003: 116-119; Eskioçak, 2006: 464; Keser, 2002: 25-29; Türk, 2005: 59-60).

d. Tenasüh ve Ahiret: Nusayrilikte hem kendini diğer mezheplerden farklı kılan ve hem de çok bariz bir şekilde neredeyse sadece Nusayrilere mahsus olarak belirleyici inançlardan birinin de 'tenasüh' inancı olduğunu söylemek mümkündür. Üzüm (2007: 272), Nusayrilikte tenasüh ve ahiret inancı hakkında; *"Nusayrilere göre ruh, ölümle birlikte bedenden ayrılınca başka bir bedene girerek yeniden dünyaya gelir. Bu yeni beden ölen kişinin önceki inanç ve yaşayışına göre değişir. Nusayrî bir mümin, sırları bilerek muhafaza ettiği ve onların gerektirdiği biçimde hayat sürdüğü takdirde yedi değişim geçirip yıldızlar arasında yerini alır. İnkârî ve kötülüğü seçenler fitratlarına göre köpek, deve, katır, koyun şeklinde doğarlar; çok çirkin davranış sergileyenler ise necis hayvanların yahut birtakım haşerelerin bedenlerine girerler"* der.

Nusayrî dualarından, cennet ve cehennem inancı, yani ahiret inancı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu inanç, diğer İslam mezheplerine göre farklı bir nitelik taşır. Çünkü inanışa göre, sevap ve ceza, cennet ve cehennemde değil, ruha isabet eden mesh (şekil değiştirme) ve tenasüh terkiplerine göre dünyada gerçekleşecektir. Kâfir üzerinde cereyan eden tenasüh, nesh ve mesh suretiyle bin ölüm ve bin boğazlama şeklinde olur. Nesh ve mesh'in azabı kâfirler için devirler boyu devam eder, sonunda Mehdi el-Muntazar ortaya çıkınca bunları insan şekline döndürüp öldürür (Şehristani, 2006: 172-173; Uluçay, 2003: 114-116 v.d.; Keser, 2002: 36-40; Üzüm, 2007: 272).

Nusayrilerin kadınlar hakkında birtakım inançlara sahip olduğu iddia edilse de, çağdaş Nusayrî şeyhleri ısrarla bunları da reddetmektedir (Uluçay, 2003: 497; Sertel, 2005: 102-105; Keser, 2002: 79). Bunlardan bir kısmı mesh yani şekil değişimlerinden birinin de kadın şekline konulmak olduğuna dair iddialardır. Buna göre kadın mü'min olamaz, eğer onun mü'min olması takdir edilirse, ölümünden sonra mü'min bir erkek şekline çevrilir. Zira kadınlık sureti mü'minin yükseldiği dereceden düşüş hâlidir. Bu bakımdan Nusayriliğe inanmayan kişinin ölüm hâlinde suretinin kâfir bir kadın suretine çevrileceğine inanılır. Diğer iddialardan biri de şeytanların kadınlardan olmasıdır. Kişi, küfründe haddi aştığı zaman

İblis olur ve dünyaya kadın suretinde gelir. İnsanların günahlarından şeytanlar, şeytanların günahlarından da kadınlar yaratılmıştır. Bu bakımdan kadına din telkin edilmediği gibi hürmet gösterilen Fâtıma da Fâtır şeklinde müzekker (yani kadın olduğu halde erkek) olarak zikredilir (Uluçay, 2003: 110).

e. Kitaplar: Nusayrilere göre, Tevrat Hz. Musa'ya, Zebur Hz. Davud'a İncil Hz. İsa'ya ve Kur'an Hz. Muhammed'e indirilmiştir. Dini kaynaklar arasında Allah'ın vahyi olarak Kur'an, ilk sırada yer almaktadır. Yorumlama ve ele alış farklı olsa da her hususta öncelik Kur'an'a verilmektedir. Ancak Nusayrilere göre Kur'an; Sünniler, Şiiiler ve diğer mezheplerce tam olarak anlaşılabilir ve anlaşılabilir değildir. Çünkü onlar Kur'an'ı tahrif etmiş, ayetlerin gerçek anlamına erememiş ve hakkını eda edememişlerdir. Çünkü asıl olan, zahir ve kabuk değil, batındır, öz"dür. Bunun için yani batınını ortaya koyabilmek için de, Kur'an'ı anlayıp yorumlayacak ilim sahibi olmalıdır. Bu da ancak, Ehl-i Beyt imamlarının silsile yoluyla bildirdiklerini bilen ve ilimlerini aktardıkları kişilerce ve onların öğrettikleri 'harflerin ilimleri'nin bilinmesiyle mümkündür. İşte bu yaklaşım, Nusayrilerde, 'ebced' veya 'cifir ilmi' denen 'harflerin anlam ve sembollerini bilmeye dayalı yorumların gelişmesine yol açmıştır (Tavil, 2004: 156-160; Uluçay, 2003: 62-63 v.d.; Eskiocak, 2006: 464, 467; Baha Said, 2000: 179-181).

Nusayrilerin dinî ahkâmlarını ele alan müstakil bir eserleri bulunmamaktadır. Ancak onların itikadda Kur'an'dan sonra gelen en önemli eserleri, Kitâbu'l-Mecmû'dur. Bazı Nusayrî şeyhleri bu kitabı hiç zikretmeksizin, yokmuş gibi davranmayı tercih etseler de, yapılan saha araştırmaları, bu kitabın önemini ve Nusayrî toplumundaki yerini ortaya koymuştur. Türkçeye de çevirisi yapılmış olan bu eser, risale niteliğinde, çok da rahat anlaşılmayan, dua ve tesbihat tarzında yazılmış bir kitaptır. Aşağıda bahsedeceğimiz Nusayrîliğe giriş sırasında, bilhassa bu kitapta yer alan surelerin ezberlenmesi, kabul ve ikrar edilmesi son derece önemlidir (Türk, 2005: 100-117; Aslan, 2005: 60).

Nusayrîliğe giriş şekillerini, dinî inanç ve görüşlerini anlatan bir diğer önemli kitap, bir Nusayrî olan Adanalı Süleyman Efendi'nin yazdığı "*Kitâbu'l-Bakûrâtî's- Süleymâniyye fî Keşfi Esrârî'd- Diyâneti'n- Nusayrîyye*" adlı eserdir. Nusayrî şeyhlerinin tamamı, bu esere şiddetle karşı çıkarlar ve burada yazanların kendileriyle bir ilgi ve alakası olmadığını söylerler (Uluçay, 1996: 19).

Nusayrilikte İbadetler

Nusayrilikte, temel İslâmî ibadetler kabul edilmekle birlikte, bu ibadetler ferdi ve toplu biçimde yerine getirilebilen, kısmen kendine has ibadet anlayışı geliştirmiştir. Bu husus çağdaş Nusayrî şeyhleri ile yapılan mülakat ve saha araştırmalarından da anlaşılabilir. (Üzüm, 2000: 185-187) Mesela, "Nusayrilerin zahiri namazı mescitte kılmaya gerek görmedikleri"ne dair iddialara, şeyhlerin verdikleri cevap bunun örneğidir. Nusayriler, zahiren namaz kılmamanın şartlarının yeterince oluşmadığını vurgulayarak, Hz. Muhammed'in ilk yıllardaki gizli ibadetini buna delil gösterirler. Bunun sonunda Emeviler zamanında mescitlerde Hz. Ali'ye lanet edilmesi, Ali'yi sevenlerin mescitten ve dolayısıyla namazdan uzaklaştırılmasına sebep

olunmuştur. İşte bu uzaklaşma, daha sonraki baskılarla da devam etmiş ve böylece Nusayriler Bâtîni namaza daha fazla önem verir hale gelmişlerdir. Her ne kadar Hz. Muhammed, miraçtan sonra zahîrî namazı emretmişse de, Nusayrîlere göre Bâtîni namazı kılabilme asıl ve önemli olanıdır (Uluçay, 2003: 88, 100-103). Yine Nusayrîlere göre, ferdi ibadetlerin başında 'Bâtîni namaz' adı verilen ibadet gelmektedir. Namaz ve niyazda mekân önemli değil; Allah'a yönelme ve ibadet esastır. İbadetlerin biçimsel yönlerinden ziyade meselenin özüne ve cevherine önem verilmektedir (Uluçay, 2003: 122-124). Nusayrîlikte namazın temel şartları, "eşhâsu's-salat denen namazın beş seçkinini [Hz. Muhammed (öğlen vakti), Hz. Fâtır/Fâtıma (ikinci vakti), Hz. Hasan akşam vakti), Hz. Hüseyin (yatsı vakti) ve Hz. Muhassin (sabah vakti)] zihinde tutmak, dua esnasında gülmemek ve konuşmamak, Abbasi rengi olduğu için siyah takke giymemek, gizliliğe riayet etmek ve namazı, "Müminlerin emiri büyük ve yüce Ali, bize merhamet et" diyerek bitirmektir. Namazda Kur'ân-ı Kerim'den bazı sûrelerle 'kuddâs' adı verilen özel bazı dualar okunmaktadır (Uluçay, 1996: 31-32; Uluçay, 2003: 48, 73, 100-103, 153; Eskiocak, 2006: 442, 459; Üzüm, 2007: 272-273).

Toplu olarak kılınan namaz ise, büyük bir şeyhin ziyareti, bayramlar ve Nusayrîliğe giriş merasimleri gibi vesilelerle yerine getirilir³. Kadınların ve topluma kabul edilmemiş olanların alınmadığı bu ibadette, ferdi yapılandan farklı olarak ezan okunur, kutsallığına inanılan şeyhlerden başlanarak cemaatin her biri elde dolaşan kadehten bir yudum alır, bazı surelerin okunması sırasında secde edilir ve selam verilerek ibadet tamamlanır (Keser, 2002: 102-107; Sertel, 2005: 79-80, 90; Türk, 2005: 66, 69; Üzüm, 2007: 273).

Nusayrîlikte oruç, hac, zekât ve şahadet hak bilinir. Ama bunlar şekilde değil, özde olmalıdır. Yalan, haram, haksızlık, zulüm ve kötülük olmamalıdır. Sünni namazlarda rüku, secde ve kunut esas iken; Nusayrîlerin rağbet ettiği namaz takî'dir. Yani zikir, tesbih vardır, şekle, yere, zamana bağlı değildir. Her zaman ve mekânda, uygun hâl üzereyken Allah'a yönelmek, onu yüceltmek temel kuraldır (Uluçay, 1996: 31-32, vd.; Eskiocak, 2006: 456-457).

Bu bağlamda namaz gibi yorumlanan ibadetlerden biri olan oruç, Hz. Muhammed'in babası Abdullah'ın sessizliğini temsil eder ve Sünnilerce Bâtîni kabul edilen mezheplerdeki gibi 'sırları başkalarından gizlemek' anlamına gelir. Nusayrîlikte oruç, yeme içme yasağından çok, diğer yasaklara uymayı, bir bakıma eline diline ve beline sahip olmayı önceler (Üzüm, 2007: 273; Türk, 2005: 66-67; Eskiocak, 2006: 459-460).

Nusayrîlikte zekât, Sünniliğe yakın olmakla birlikte, 1/40 (%2,5) ile sınırlı değildir. Daha az veya çok olabilir. Din adamlarına verilen 'hımız zekâti' adlı bir zekât çeşidi de vardır (Uluçay, 2003: 125). Anlayışa göre zekât, dine bağlılık, Allah'ı, Peygamberini ve Ehl-i Beyti sevmeyi sürdürmektir. Selmân-ı Fârisi'yi temsil eder ve 'dini öğrenip başkalarına nakletme' mânasındadır (Üzüm, 2007: 273; Uluçay, 1996: 138).

3 Bir "Toplu Namaz" örneğini Aslan (2005: 65-68) anlatmıştır.

Üzüm (2007: 273) Nusayrilerde Hacc ibadeti için “*Kendine özgü davranışları ile fırkaca kutsal sayılan kişileri sembolize eder*” tespitinde bulunmuştur. Nusayriler için Hacc, ‘*her ne ararsan kendinde ara*’ felsefesini içerdiği söylenmektedir (Uluçay, 1996: 138; Eskiocak, 2006: 456).

Bazı dinî gruplarda olduğu gibi, haramları helâl sayma, şer’i teklifleri kaldırma, şeriati ve emirlerini küçümseme gibi hususlar, Nusayrilerde görülmemektedir. Ancak Nusayriler ve Nusayrilik hakkında araştırma yapan araştırmacılar, dinî toplantılarda ve topluluğa giriş merasimlerinde alkollü içki içtiklerini; zekât, hac, oruç ve namaz gibi dinî farzları önemsemedikleri, din amcasının çocuklarını kardeş kabul ederek onlarla evlenmeyi haram saydıklarını, dişi hayvanların ve tavşanın etini yemeyi haram saydıklarını söylerler (Sertel, 2005: 79, 82; Türk, 2005: 61-65; Keser, 2002: 40 v.d.; İrfan Abdülhamid, 1995: 357-361).

Nusayrilikte Bayramlar

Nusayrilikte çok sayıdaki bayramlar ve dinî gün ve geceler, ibadetlerin neredeyse en önemli bir parçasını teşkil eder. Bu günler, hem toplu ibadetlerin yerine getirildiği hem de sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleştirildiği zamanlardır (Üzüm, 2007: 273). Bayramlar genellikle Nusayrilerin yaşadığı bölgelerdeki belli büyük ailelere tahsis edilmektedir. Başta kurban ve şeyhlere ödenen paralar olmak üzere, masraflar onlar tarafından karşılandığı için, bazı bölgelerde ‘bayram sahipliği’ adıyla bir kurum oluşmuştur.

Ramazan ve kurban bayramları ile Şiiilere has kutsal günlerden başka, temelini bazı eski dinî inançlardan aldığı iddia edilen bayramlar da vardır. Bu yüzden Nusayriler tarafından kutsal kabul edilen ve bu nedenle kutlanan günlerin sayısı oldukça fazladır. Aynı şekilde farklı coğrafyalarda yaşayan Nusayriler birbirinden farklı günleri de kutsal sayıp bayram olarak kutlamaktadırlar ve bunun yanında her geçen gün bayramlarının arasına yeni bayramların eklendiği de ifade edilmektedir (Uluçay, 2003: 155-190; Eskiocak, 2006: 468; Türk, 2005: 119-152).

Ekteki tablolarda Nusayrilerin kutladıkları gün/gece ve bayramların tamamı, 1998 ve 2003 yılları örneklendirilerek verilmiştir. Aşağıda verilen isimler ise, saha çalışmaları sonucunda Hatay ilinde kutlandığını tespit edilen bayramlar arasında en önemli kabul edilenleri olup adları şöyledir:

1. Fatır (Ramazan) Bayramı
2. Adha Bayramı (kurban bayramı)
3. Gadir Bayramı (en büyük bayram)
4. Mübadele Bayramı
5. Fıraş Bayramı
6. Aşure Bayramı
7. Rebi’ül Evvel 9 Bayramı
8. 15 Şaban
9. Nevruz Bayramı

10. Mihrican Bayramı
11. Yılbaşı
12. 1 Temmuz Bayramı
13. Salıp Bayramı
14. Kıddas Bayramı
15. Eydin Nıs (15) Bayramı
16. Ramazan ayının 1., 17., 19., 21., 23., 27. günleri 'Leyli'dir
17. Leyl-i Cum'a
18. Evvel Nisen Bayramı (1 Nisan)
19. 4 Nisan Bayramı
20. 9 Nisan Bayramı
21. 15 Nisan Bayramı
22. Evvel Tısrin Bayramı
23. 4 Tısrin Bayramı
24. 9 Tısrin Bayramı
25. 15 Tısrin Bayramı
26. Kurban Bayramı
27. 17 Bayramı (Yumurta Bayramı) Bayramı

Nusayrılıkte Ziyaretler

Nusayriler arasında çok yerleşik bir ibadet biçimi daha vardır ki, o da 'ziyaretler'dir. Vefat etmiş bir büyüğün kabri yahut rüyada uğradığına inanılan kutsal bir şahsın uğrak yeri beyaza boyanır, çok defa üstüne basit bir kubbe yapılır. Nusayrilerin yerleşmiş olduğu bölgelerde çok sayıda türbeye rastlanmaktadır. Sadece Hatay'da 283 türbe ve küçük bir yerleşim merkezi olan Samandağ'da ise başta Hızır Türbesi olmak üzere yirmiye yakın ziyaret yeri bulunmaktadır. Özel olarak okunması gereken duaların bulunmadığı ziyaretlerde, genellikle buhur yakılıp buhur duası okunur, Fatıha süresi ve diğer bazı sürelerle birlikte akla gelen dualar okunur ve dileklerde bulunulur ve adaklar kesilir (Aslan, 2005: 71-74; Türk, 2005: 67-68 vd.; Sertel, 2005: 135-149; Keser, 2002: 129-132; Üzüm, 2007: 273).

Bununla birlikte bilhassa son zamanlarda daha fazla olmak üzere, gelenekle bağını tamamen koparmaksızın gerek inançlarını, gerekse ibadetlerini yaygın İslâmî anlayışa göre düzenleyen kimseler de vardır. Böyleleri bu zahiri ibadetlerini, bölgede hâkim olan fıkıh mezheplerine göre yerine getirmektedirler (Üzüm, 2007: 273).

Nusayrılıkte Dini Hiyerarşi ve Nusayriliğe Giriş

Üzüm (2007: 273), Nusayrî dinî hiyerarşisi için şu bilgileri verir; "*Nusayrılıkte dinî hiyerarşi 'büyük şeyhlik', 'şeyhlik', 'nakiblik' ve 'neciblik'ten oluşur. Soy, ilmi, yaşayışı ve diğer üstünlükleriyle temayüz eden büyük şeyh, geniş bir otoriteye sahip olup 'Hz. Ali'nin yeryüzündeki gölgesi' olarak kabul edilir, atalarının melek olduğuna inanılır. Şeyhlik babadan oğula intikal eder. Sayıları çok olan şeyhlerin görevleri toplumun dinî ihtiyaçlarını karşılamaktır. Şeyh adayı statüsünde bulunan*

nakibler, dinî merasimlerin icrasında şeyhlere yardım ederek bir tür eğitim alırlar. Neciblik dinî bir dereceden çok, toplantılarda şeyhe yardımcı olan, yaşlı yahut itibarlı kimselerin yerine getirdiği ara bir görevdir.”

Nusayriliğe giriş hakkında da Üzüm (2007: 273) şunları yazmaktadır: “Bir kimsenin Nusayrî olabilmesi, ancak ergenlik yaşına geldikten ve belli bir merasimle dine kabul edilmesinden sonra gerçekleşebilir. Ergenlik çağına gelmiş erkek çocuk üç merhaleden geçerek dine girebilir. Fakat günümüzde bazı bölgelerde fırkaya giriş merasiminin tek celseli bir törenle gerçekleştirildiği de görülmektedir. Giriş merasiminden sonra genç ‘din amcası’nın yanına gönderilir. Burada başta Kitâbü’l-Mecmû’un ezberlenmesi olmak üzere diğer duaları öğrenir”. Genç, verdiği güven, sır tutma teminatı ve din amcasının kefaletiyle Nusayriliğe kabul edilir.

Nusayrilikte gizlilik esas olduğundan, bütün öğretiler sır konumunda olup, bunlar başkalarına anlatılmaz. Nusayrîlere göre gizlilik, bâtın ehlinin bir özelliğidir; zahir ise karanlık ve zulmet ehline mahsustur. Bu bakımdan Nusayrî olan kişinin ketum olması, başta gelen şarttır. Zira inançların gizlenmesi Allah’ın nebilerden aldığı misaka dayanmaktadır (Uluçay, 1996: 25; Eskiocak, 2006: 436-437; Sertel, 2005: 76 vd.; Keser, 2002: 77-100; Baha Said, 2000: 173-179; Üzüm, 2007: 273).

Sonuç

Sünni yazarlara göre Nusayrîlik, Bâtını yorumlara dayanan ve klasik İslâmî ilimler terminolojisinde mücessime ve müşebbihe olarak adlandırılan inanç gruplarıyla aynı paralelde yer almaktadır. İnanç esaslarını üzerine bina ettikleri iddia ve deliller, Bâtını yorumlar olarak değerlendirilmiştir. Bu itibarla da görüşlerini Sünnilik veya Şiiilik gibi İslâm’ın diğer gruplarının iddiaları ile bağdaştırmak çok mümkün görülmemiştir. Bu bakış şunun için önemlidir: Nusayrîler, kendilerini Ehl-i Beyt mektebine mensup kabul etmekte, ancak diğer Ehl-i Beyt temelli mezheplerden farklılık arz etmektedirler. Diğer taraftan Nusayrîler, Sünnilerle çok büyük farkları olmadığını sık sık vurgulamakta iseler de, belli başlı alanlarda farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu durumda doğru olan, Nusayrîlerin kendilerini diğerleri üzerinden anlatmaları değil; özgün, müstakil ve farklı olduklarını söylemeleridir.

Diğer yandan, dayanmış oldukları gizlilik ilkesinden hareketle tarih boyunca İslâm toplumu içinde gerçek inançlarını izhar etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu yüzden kendilerinin kabul ve itiraf ettikleri gibi, yakın zamanlara kadar Nusayrîlikle ilgili bilgiler son derece yetersiz iken, gerek kendilerinin yaptıkları ve yaptırdıkları çalışmalar ve gerekse bölgede sosyoloji ve antropoloji alanında saha araştırması yapan akademisyenler sayesinde yeni bilgilere ulaşılabilmektedir.

Yukarıda sıralan gerekçelerle, elde edilen bu bilgilere, nispeten ihtiyatla yaklaşmanın gereğini göz ardı edemesek de, sosyal değişim ve dönüşümün beraberinde getirdiği yaşam tarzını da hesaba katmak gerekmektedir. Bu değişimden etkilenmeyen bazı inanç unsurlarının tarihî bilgilerle örtüşüğünü kolayca söyleyebiliriz. Ancak kapalı toplum özelliği taşıdıkları, bir

kısım inanç ve geleneklerini sözlü olarak birbirlerine anlatıp bu yolla korudukları bilinen Nusayriler, hiyerarşik bir yapıya da sahiptir. Bu bağlamda başta “Şeyh” denilen inanç önderleri olmak üzere, diğer inançsal ve geleneksel söz sahiplerinin Nusayriler üzerinde etkili oldukları anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

(Metin içerisinde dipnotlarda verilen kaynak ve araştırmalar, hemen hemen sadece Nusayrilerin iddialarını kullanan ve saha araştırmalarını içeren eserlerdir. Başta Ansiklopedi maddeleri olmak üzere aşağıda verilen eserler ise, metin içerisindeki bilgilerin hemen hepsinin dağınık olarak serpiştirildiği eserlerdir.)

Ahmet Cevdet Paşa, (1309). **Tarih-i Cevdet, Tertib-i Cedid**, Dersaadet: Matbaa-i Osmaniyye, 2. baskı, I,332-334 (Sad. ve Yay. Haz.: Dünder Günday-Mümin Çevik, (1972), Sabah Gazetesi, İstanbul: Hikmet Neşriyat, I,443-446)

Aslan, Cahit, (2005). **Fellahların Sosyolojisi, Arapuşakları, Nusayriler, Hasibiler, Kilaziler, Haydariler, Arap Alevileri**, Adana: Karahan Yay.

Bağdâdi, Ebu Mansûr Abdülkaahir b. Tâhir, (1991). **Mezhepler Arasındaki Farklar (el-Fark Beyne'l-Fırak)**, çev. E. Ruhi Fiğlalı, Ankara: TDV. Yay.

Baha Said Bey, (2000). **Türkiye’de Alevi-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri**, yay. haz.: İsmail Görkem, Kültür Bak. Yay., Ankara, s. 171-185

Bar-Asher, Meir M.. “Nosayris” maddesi, **Encyclopaedia Iranica**, <http://www.iranica.com/articles/nosayris>, 10.02.2010

Batur, Raşit, (2002). **Nusayriliğin Teşekkülü ve İnanç Sistemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enst.

Çağatay, Neşet-Çubukçu, İ. Agah, (1985). **İslâm Mezhepleri Tarihi**, Ankara: A.Ü. İlah. Fak. Yay., 2. baskı, s. 67-75

Dalkıran, Sayın, (2003). “Tarih-i Cevdet’te İslâm Mezhepleri II (Dürzilik ve Nusayrîlik)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, yıl 10, 2003, sayı 21, Erzurum, s. 201-217

Dalkıran, Sayın, (2005). **Aklın Büyük Yanılgısı Tanrılaştırma**, İstanbul: Yedirenk Yay., s. 172-178

Ebu Zehra, Muhammed, (1983). **İslâm’da Siyasî ve İtikadî Mezhepler Tarihi I**, çev. H. Karakaya-K. Aytekin, İstanbul: Hisar Yay., s. 68-70

Eskiocak, Nasreddin, (2006). “Röportaj”, Ayhan Aydın, **Günümüz Alevi, Bektaşî, Mevlevî**,

Nusayrî İnanç ve Toplum Önderlerinin Görüş ve Düşünceleri, İstanbul: Cem Vakfı Yay., s. 429-470

Eş'arî, Ebû'l- Hasen, (2005). **İlk Dönem İslam Mezhepleri (Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve İhtilâfu'l-Musallîn)**, çev. M. Dalkılıç-Ö. Aydın, Kabalcı Yay., İstanbul

Fiğlalı, Ethem Ruhi, (1996). **Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri**, İstanbul: Selçuk Yay., 6. baskı, s. 180-192

Gölpınarlı, Abdalbaki, (1969). **100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar**, İstanbul: Gerçek Yay., s. 133-137

Gölpınarlı, Abdülbakiy, (1987). **Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik**, İstanbul: Der Yay., 2. baskı

el-Hindî, Alâuddin Ali el-Muttakî b. Hüsamiddîn, (1989/1409). **Kenzu'l- Ummâl fi-Süneni'l- Ekvâl ve'l- Ef'âl I-XVIII**, Beyrut: Müessesetu'r- Risale,

İlhan, Avni, (1992). "Bâtıniyye" maddesi, **DİA**, İstanbul: TDV Yay., V,190-194

İrfan Abdülhamid Fettah, (1995). "Nusayrîyye", çev. Avni İlhan, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, İzmir: yıl: 1995, sayı: IX, s. 329-361

İzmirli İsmail Hakkı, (1339-1343). **Yeni İlm-i Kelâm I-II**, İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Mat., I,172-173

Kandemir, M. Yaşar, (1989). "Ali-İlmî Şahsiyeti, Fazileti" maddesi, **DİA**, İstanbul: TDV Yay., II,375-378

Keser, İnan, (2002). **Nusayrîler, Arap Aleviliği**, İstanbul: Çiviyazıları Yay.

Kummî/Nevbahtî, (2004). **Şii Fırkalar (Kitâbu'l-Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia)**, çev. Hasan Onat vdd., Ankara: Ankara Okulu Yay.

Laoust, Henry, (1999). **İslâm'da Ayrılkıç Görüşler**, çev. E.R. Fiğlalı-S. Hizmetli, İstanbul: Pınar Yay.

Massignon, Louis (1993). "Nusayrîler" maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: MEB Yay., IX,365-370

Öktem, Niyazi, (1999). "Anadolu Aleviliğinin Senkretik Yapısı", **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayrîler**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 61, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 28, Milletlerarası İlmî Toplantılar Dizisi: 4, s. 221-239

Öz, Mustafa, (1999). "Nusayrîyye", **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler**

Bektaşiler Nusayriler, İstanbul: Ensar Neşriyat: 61, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 28, Milletlerarası İlmî Toplantılar Dizisi: 4, s. 181-193

Öz, Mustafa, (2007). “Sefir” maddesi, **DİA**, İstanbul: TDV Yay., XXXVI,304

Parmaksızoğlu, İsmet, (1989), “Nusayrı” maddesi, **Türk Ansiklopedisi**, Ankara: MEB Yay., XXV,352-353

Sarıkaya, Mehmet Saffet, (2001). **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, Isparta, s. 209-215

Sehir Muhammed Ali Fil, (1990). **en-Nusayrıyye**, Kahire: Dârü'l-Menar

Sertel, Ergin, (2005). **Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)**, Ankara: Ütopya Yay.

Sinanoğlu, Abdulhamid, (1997). **Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı (Çağımızda Bâtınlık Örneği)**, İstanbul: Esra Yay.

Şapolyo, Enver Behnan, (1964). **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, İstanbul: Türkiye Yay., s. 380-384

Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerim, (2006). **Dinler ve Mezhepler Tarihi (el-Milel ve'n-Nihal)**, çev. Muharrem Tan, İstanbul: Yeni Akademi Yay.

Tankut, Hasan Reşit, (1938). **Nusayriler ve Nusayrilik Hakkında**, Ulus Basımevi, Ankara

Tavil, Muhammed Emin Gâlib, (2004). **Nusayriler Arap Alevilerin Tarihi**, çev. İsmail Özdemir, İstanbul: Çiviyazıları Yay., 2. baskı

Turan, Ahmet, (1993). **İslâm Mezhepleri Târîhi**, Samsun: Eser Mat., s. 149-158

Turan, Ahmet, (1996). “Kitâbu'l-Mecmu' u'nun Tercümesi”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Samsun: yıl: 1996, sayı 8, s. 5-18

Türk, Hüseyin, (2005). **Anadolu'nun Gizli İnanç Nusayrilik, İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri**, İstanbul: Kaknüs Yay.

Uluçay, Ömer, (1996). **Arap Aleviliği, Nusayrilik**, Adana: Gözde Yay.

Uluçay, Ömer, (2001). **Tarihte Nusayrilik**, Adana: Gözde Yay.

Uluçay, Ömer, (2003). **Nusayrilik, İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)**, Adana: Karahan Yay.

Üzüm, İlyas, (1999). M. Öz'ün “Nusayrıyye”, başlıklı tebliğinin Müzakeresi, **Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul: Ensar Neşriyat:

61, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 28, Milletlerarası İlmî Toplantılar Dizisi: 4, s. 199-208.

Üzüm, İlyas, (2000). “Türkiye’de Alevî/Nusayrî Önderlerinin Eserlerinde İnanç Konularına Yaklaşım”, **İslam Araştırmaları Dergisi**, İstanbul: İSAM Yay., yıl: 2000, sayı: 4, s. 173-187

Üzüm, İlyas, (2007). “Nusayrîlik” maddesi, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: TDV Yay., XXXIII/270-274

Yurdağür, Metin, (1991). “Bab” maddesi, **DİA**, İstanbul: TDV Yay., IV,359

Yâkût el-Hamevî, (1965). Ebû Abdillâh b. Abdillâh, **Kitâbu Mu’cemi’l-Buldân I-VI**, Tahran: Mektebetü’l-Esedî, (neşr.: F. Wüstenfeld, Leipzig, 1866)

EKLER

EKI

Sırasıyla Oniki İmam

No	Adı	Künyesi	Nesebi	Lakabı	Yaşadığı Tarih
1	İmam Ali	Ebu'l-Hasan	İbn Ebî Tâlib	Emirü'l-Mü'minin	600 – 661
2	İmam Hasan	Ebu Muhammed	İbn Ali b. Ebî Tâlib	el-Müctebâ	625 – 669
3	İmam Hüseyin	Ebu Abdillâh	İbn Ali b. Ebî Tâlib	Seyyidü's-Şühedâ	626 – 680
4	İmam Ali b. Hüseyin	Ebu Muhammed	İbnü'l-Hüseyin	Zeynü'l-Abidin	658 – 713
5	İmam Muhammed	Ebu Cafer	İbn Ali	el-Bakır	676 – 743
6	İmam Cafer	Ebu Abdillâh	İbn Muhammed	el-Sâdık	703 – 765
7	İmam Musa	Ebu İbrahim	İbn Cafer	el-Kâzım	745 – 799
8	İmam Ali	Ebu'l-Hasan	İbn Musa	er-Rızâ	765 – 818
9	İmam Muhammed	Ebu Cafer	İbn Ali	el-Cevâd Muhammed et-Takî	810 – 835
10	İmam Ali	Ebu'l-Hasan	İbn Muhammed	el-Hâdî Ali en-Nakî	827 – 868
11	İmam Hasan	Ebu Muhammed	İbn Ali	el-Askerî	846 – 874
12	Mehdî - İmam Muhammed	Ebu Kasım	İbnü'l-Hasan	el-Mehdî	869 – ---

EK II

	Mana	İsim	Bab
1	Hâbil	Âdem	Cebraîl
2	Şit	Nûh	Yayil b. Fatin
3	Yûsuf	Yakûb	Ham b. Kuş
4	Yûşâ	Mûsâ	Dan b. Aşbavür
5	Âsaf	Süleyman	Abdullah b. Sinan
6	Bâtra (Petrus)	Îsâ	Ruziye b. Merzuban
7	Ali	Muhammed	Selman-ı Farisî

EK III

KUTSAL VE SEÇKİN KİŞİLER			
1	Ehl-i Beyt		
	Hz. Muhammed		
	Hz. Ali		
	Hz. Fatma (Fâtır)		
	Hz. Hasan		
	Hz. Hüseyin		
	Hz. Muhsin (Muhassin)		
2	Oniki İmam	Bâbları	
	1. Ali b. Ebî Tâlib. (Emirü'l- Mü'minin)	Selman-ı Farisî	
	2. Hasan b. Ali. (el-Müctebâ)	Kays b. Varaka er-Riyahî	
	3. Hüseyin b. Ali. (Seyyid-üş Şuhedâ)	Ruşeyd el-Heceri	
	4. Zeynel Abidin (b. Huseyin)	Abdullah b. Galib el-Kâbili	
	5. Muhammed Bâkır (b. Zeynel Abidin)	Yahya b. Muammer	
	6. Cafer-i Sâdık (b. Muhammed Bâkır)	Cabir b. Yezid el-Cu'fî	
	7. Musa Kâzım (b. Cafer-i Sâdık)	Muhammed b. Ebi Zeynep el- Kâhili	
	8. Aliyyu'r- Rıdâ (b. Musa Kâzım)	el-Mufaddal b. Amr	
	9. Muhammed Takî (b. Aliyyu'r- Rıdâ)	Muhammed b. el-Mufaddal	
	10. Ali Nâki (b. Muhammed Takî)	Amr b. Furat el-Kâtib	
	11. Hasanü'l- Askeri (b. Ali Naki)	Muhammed b. Nusayr	
12. İmam Muhammed Mehdi (b. Hasanü'l- Askeri)	-----		

3	Selman-ı Farisi	Hız. Ali'nin Bâb'ı	Gök (Semâ)
4	Beş Yetimler (Eytâm-ı Hamse)	Görevleri	Altı Kevn
	Mikdat b. Esved	Tabiat olayları, zelzele ve gök gürültüsünü	Zuhal
	Ebuzer el-Gifari	Yıldızların seyir ve hareketini	Merih
	Abdullah b. Revaha	Rüzgarları ve canlıların hayatının idamesi	Müşteri
	Osman b. Maz'un	Rızık, hastalıklar ve cesetlerin yönetimi	Zöhre
	Kanber b. Kad'an	Ruhların alınması ve iadesi	Utarit
5	Hız. Ali'nin Kardeşleri	Talib	
		Ukayl	
		Cafer	
6	Eşhâsü's- Salât	Şahıs	Vakit
		Hız. Muhammed	Öğle
		Hız. Fâtır	İkindi
		Hız. Hasan	Akşam
		Hız. Hüseyin	Yatsı
		Hız. Muhsin	Sabah

EK IV

I. Zuhur	İSİM (Peygamberler)	II. Zuhur	İSİM (Peygamberler)
1.	Şid	1.	Adem
2.	Hermes el-Heramî	2.	Nuh
3.	Dükna	3.	Yakup
4.	Hendeme	4.	Musa
5	Zedenev	5	Süleyman
6	Yusuf b. Makan	6	İsa
7.	Eflatun	7.	Muhammed

EK V

NUSAYRİLERDE 1998 YILINDA KUTLANAN BAYRAMLAR				
Günün Tarihi		Rumi -Hicri	Günün Adı	Günün Anlamı
01 Ocak 1998	Perşembe	Miladi	Miladi Yılbaşı	Yılbaşı
03 Ocak 1998	Cumartesi	06 Ramazan Hicri	Nuzulu't- Tevrat	Tevratın İndirilmesi
05 Ocak 1998	Pazartesi	08 Ramazan Hicri	Giyd Cağferi Sadık	Caferi's Sadık'ın Zuhuru
06 Ocak 1998	Salı	24 K.Evvel Rumi	Zuhur İsa	Hz. İsa'nın Zuhuru
12 Ocak 1998	Pazartesi	15 Ramazan Hicri	Hassanalı Mucteba	Hz. Hasan'ın Zuhuru
14 Ocak 1998	Çarşamba	01 K.Sani Rumi	Giyd İlkilindeş	Rumi Senebaşı
14 Ocak 1998	Çarşamba	17 Ramazan Hicri	Leylis Sabatağış	Nuzulul- İncil
16 Ocak 1998	Cuma	19 Ramazan Hicri	Leyl Tıstağış	Leylet
18 Ocak 1998	Pazar	21 Ramazan Hicri	Leyl Vahid Veğişrin	Fatıma Bintesed
19 Ocak 1998	Pazartesi	06 K. İssani Rumi	Çiydi'l Kiddes	Hz. İsa'nın Takdisi
20 Ocak 1998	Salı	23 Ramazan Hicri	Leyl Teleteveğişrin	Fatıma Bintesed
24 Ocak 1998	Cumartesi	27 Ramazan Hicri	Leyletil- Kadir	Kur'an'ın İndirilmesi
28 Ocak 1998	Çarşamba	01 Şevval Hicri	Giydi'l Fatır	Ramazan Bayramı
02 Şubat 1998	Pazartesi	06 şevval Hicri	Zuhur Ali- İrrada	A.İrradanın Zuhuru
22 Mart 1998	Pazar	25 Zilkağdi Hicri	Naharil- Abyad (Üç)	B. Şahs Abdullah
30 Mart 1998	Pazartesi	17 Adar Rumi	Giyd İssabatağış	Nevruz
06 Nisan 1998	Pazartesi	10 Zilhicci Hicri	Giydil Kurban	Kurban Bayramı
10 Nisan 1998	Cuma	14 Zilhicci Hicri	Gaşıit- İccumğa	Leyletil Cumğa
14 Nisan 1998	Salı	18 Zilhicci Hicri	Giydil- Gadir	Beyğēt-il Ğadir
14 Nisan 1998	Salı	01 Nisan Rumi	Giyd Evvel Nisan	Nevruz
17 Nisan 1998	Cuma	04 Nisan Rumi	Giyd Rabiğ Nisan	Nevruz
17 Nisan 1998	Cuma	21 Zilhicci Hicri	Giydil- Mubahele	Munazara Günü
24 Nisan 1998	Cuma	28 Zilhicci Hicri	Naharılabyad (4)	4. cü ve Son
25 Nisan 1998	Cumartesi	29 Zilhicci Hicri	Giydil- Fireş	Hz. Ali Muh.
26 Nisan 1998	Pazar	01 Muharr. Hicri	01 Muharrem 1419	Hicri Yılbaşı
30 Nisan 1998	Perşembe	17 Nisan Rumi	Giyd Nis- Nisen	Nevruz
05 Mayıs 1998	Salı	10 Muharr. Hicri	Giydil- Aşure	Hz. Hüseyin'in Şehid
02 Temmuz 1998	Perşembe	09 R.Evvel Hicri	Giydil- Tesiğ	Tevbet Adem
05 Temmuz 1998	Pazar	12 R. Evvel Hicri	Zuhur- İnnabi Muh.	Hz. Muhammedin Zuhuru
14 Temmuz 1998	Salı	01 Temmuz Rumi	Giydil Evvel Temmuz	Havariyyun İsa
20 Temmuz 1998	Pazartesi	27 R.Evvel Hicri	Naharil- Abyad (1)	Bi. Şahs Hamza

27 Temmuz 1998	Pazartesi	14 Temmuz Rumî	Hicretil- Muhammediy	Hz. Muh. Hicreti
19 Ağustos 1998	Çarşamba	06 Ebr.	Giyd- İtticilli	Hz. A. Tecelliyatı
25 Ağustos 1998	Salı	12 Ebr.	Giyd- Meryem	Hz. Meryemin Duası
05 Eylül 1998	Cumartesi	15 C.Evvel Hicrî	Zeynel Ab. Zuhuru	Zeynel Ab. Zuhuru
15 Eylül 1998	Salı	02 Eylül Rumî	Giyd Şemgün- İssafa	Şemgün İssafa'nın Zuhuru
27 Eylül 1998	Pazar	14 Eylül Rumî	Giydis- Salib	Hz. İsa'nın Göğe Yükselişi
14 Ekim 1998	Çarşamba	01 E.Tisrin Rumî	Giyd Evvel Tisrin	Zuhur Adem
17 Ekim 1998	Cumartesi	04 E. Tisrin Rumî	Giyd Rabîğ Tisrin	Eshab-ı Kehf'in Kurtuluşu
29 Ekim 1998	Perşembe	16 E. Tisrin Rumî	Giyd Nis Tisrin	Mihricen (Festival)
14 Kasım 1998	Cumartesi	26 Recep Hicrî	Miraç- İnnabi	Miraç Gecesi
15 Kasım 1998	Pazar	27 Recep Hicrî	Naharil Abyad (2)	Bişahs Çağfar
26 Kasım 1998	Perşembe	08 Şaban Hicrî	Giydil Mehdi	Zuhuril- Mehdi
02 Aralık 1998	Çarşamba	14 Şaban Hicrî	Leyletin- Nis Min-Şa	Berat Gecesi
18 Aralık 1998	Cuma	01 Ramazan Hicrî	Evvel Ramadan	Evvel Leyeli Ramadan
23 Aralık 1998	Çarşamba	06 Ramazan Hicrî	Nuzulut-Tevrat	Tevrat'ın İndirilmesi
25 Aralık 1998	Cuma	08 Ramazan Hicrî	Giyd Çağferis- Sadık	Çağfer İssadık'ın Zuhuru
Bu tablo, Ömer Uluçay'ın 'Nusayrılık, İnanç Esasları ve Tenasüh (2003, s. 183-186)' adlı eserinden aynen alınmış ve hiçbir düzeltmeye gidilmemiştir.				

NUSAYRİLERDE 2003 YILINDA KUTLANAN BAYRAMLAR				
Aylar	Tarih	Gün	Bayramın Adı	
OCAK	06 Ocak 2003	Pazartesi	Leylet'ül Milad İsa: Hz. İsa'nın doğumu	
	14 Ocak 2003	Salı	İyd Rasûlzeni: Yılbaşı Bayramı	
	16 Ocak 2002	Çarşamba	Zebur'un Hz. Davud'a inişi	
	18 Ocak 2003	Cumarte	Nûzûl'ül Vahiy: Hz. Muhammed'e vahiyin inişi	
	19 Ocak 2003	Pazar	İydi'l Kıddas: Hz. İsa'nın vafiz edilmesi	
	26 Ocak 2003	Pazar	İyd Naharel Abyad: Beyaz gün. Önemli olumlu bir olayın gerçekleştiği gündür. Yıl içinde dört kez yapılır	
	01 Şubat 2003	Cumarte	Hz. İbrahim'in Miladi: Hz. İbrahim'in doğumu	
	02 Şubat 2003	Pazar	Selmân Fârisi'nin Hutbesi	
	03 Şubat 2003	Pazartesi	Hz. Zekeriyâ'nın Duası: Erkek çocuğu olması için Allah'a dua eden Hz. Zekeriyâ'nın duasının kabul edilmesi sonucunda Hz. Yahya'nın doğması	
	07 Şubat 2003	Cuma	Tebellah alâ Nebi Dâvûd: Allah'ın Davut Peygamberi tövbe ettirmesi ve affetmesi	
ŞUBAT	10 Şubat 2003	Pazartesi	İydi'l Dahha Kurban Bayramı	
	14 Şubat 2003	Cuma	Leylet Aşiytil Cuma: Perşembe akşamı, Gadir Bayramı'nın arafesi	
	15 Şubat 2003	Cumarte	- İmam Aliyyulhadi'nin Miladi: 10. İmam Ali el-Hadi'nin doğumu. - Duhulul Mesih fil Heykel: Hz. İsa'nın Heykel'e (makamına) girmesi	
	18 Şubat 2003	Salı	İydi'l Gadir	
	19 Şubat 2002	Çarşamba	İydi'l Sindan: Örs bayramı	
	20 Şubat 2002	Perşembe	İyd Sefinet Nuh: Cudi Dağına, Hz. Nuh'un gemisinin bindiği gündür.	
	21 Şubat 2003	Cuma	İydi'l Mübahale: Mübahale bayramı. Hz. Muhammed Hıristiyanlarla mübahale (yarışma) yapar. Mübahalede yanna Hz. Fatima, Hasan, Hüseyin ve Hz. Ali'yi alır.	
	22 Şubat 2002	Cumarte	Hz. Muhammed'in Peygamberlik unvanını alması. Vahiy başla.	
	27 Şubat 2003	Perşembe	İrtefaa İsa: Hz. İsa'nın göğe yükselişi.	
	28 Şubat 2003	Cuma	İyd Naharel Abyaz: Beyaz gün	

MART	01 Mart 2003	Cumartesi	İydi'l Fıraş: Yatak bayramı. Hz. Muhammed'in kendisinin öldürüleceğini haber aldıktan sonra yatağına Hz. Ali'yi yatırması.
	12 Mart 2003	Çarşamba	İydi'l Aşur: Aşra Muharrem, Muharrem ayının 10. günüdür. Bugünde birçok olay olmuştur. En önemlileri, Kerbela katliamı ve Hz. Nuh'un gemisinin Cudi dağına oturmasıdır.
	13 Mart 2003	Perşembe	1422 Hicri Yılıın Başlangıcı: Hicretin yapıldığı gün.
	26 Mart 2003	Çarşamba	İmamı Kâzım'ın Gaybeti: İmam Müsâ el-Kazım'ın ölümü.
	30 Mart 2003	Pazar	İydi'l 17 Adar (Mart) Nevruz: Nevruz Bayramı. Sabataj veya yumurta bayramı olarak da bilinir. Hz. Ali'nin doğum günü.
	31 Mart 2003	Pazartesi	Sukutül Necim fi Dari Ali: Hz. Ali'nin evine yıldız düşmesi
	06 Nisan 2003	Pazar	İydi'l Nebi Eyyüb: Hz. Eyüp bayramı
	10 Nisan 2003	Perşembe	Hz. Hasan'ın Gaybeti: Hz. Hasan'ın ölümü.
	12 Nisan 2003	Cumartesi	İydi'l Şaanin: Festival Bayramı. Hz. İsa'nın Yusuşelam'a girişi ve halkın bir festival havasında onu çiçeklerle karşılaması.
	14 Nisan 2003	Pazartesi	Evval Nisan ayının başlangıcı. Nevruz
NİSAN	17 Nisan 2003	Perşembe	Rabi Nisan: Nisan ayının dördüncü günü. Nevruz
	18 Nisan 2003	Cuma	İmam Aliyyul Rıda'nın Gaybeti: 8. İmam Ali er-Rıda'nın ölümü.
	24 Nisan 2003	Perşembe	Tekellemi Mesih fil Mehd: Hz. İsa'nın beşikte peygamber olduğunu ilan etmesi ve Meryem'in annesi olduğunu İbra et.
	30 Nisan 2003	Çarşamba	Hasan el-Askeri'nin Gaybeti
	01 Mayıs 2003	Perşembe	İydi'l Nisf Nisan: Nisan ayının ortası. 15 Nisan. Nevruz.
	07 Mayıs 2003	Çarşamba	Hz. Fâtumatül Zehrâ'nın Doğumu
	09 Mayıs 2003	Cuma	İydi'l Taseğ: Ehl-i beyt ve Hz. Muhammed'e ezizet edenlerin birer birer ölmesi.
	12 Mayıs 2003	Pazartesi	Hz. Muhammed'in Doğuşu
	14 Mayıs 2003	Çarşamba	İyd Evvel İyyar: 1 Mayıs Bayramı
	20 Mayıs 2003	Salı	İyd Nebi Yahya: Hz. Yahya'nın bayramı
MAYIS	27 Mayıs 2003	Salı	İyd Naharel Abyad: Beyaz gün
	28 Mayıs 2003	Çarşamba	Hz. İsa'nın Göğe Yükselişi

HAZİRAN	06 Haziran 2003	Cuma	Haz. Ali'nin Zuhuru
	07 Haziran 2003	Cumarte	Hasan el Askeri'nin Miladı: 11. İ. Hasan el-Askeri'nin doğumu.
	14 Haziran 2003	Cumarte	İydi'l Nebi Askir: Nebi Askir'in bayramı
	16 Haziran 2003	Pazartesi	İydi'l Şüheda: Şehitlerin Bayramı
	17 Haziran 2003	Salı	Mevlud Muhammedil Bakır: S. İ. Muhammed Bakır'ın doğumu
	13 Temmuz 2003	Pazar	Haz. Zeynülabidin'in Bayramı
	14 Temmuz 2003	Pazartesi	İydi'l Havariyyun: 12 Havarinin Bayramı (14 Temmuz)
TEMMUZ	22 Temmuz 2003	Pazartesi	Haz. Süleyman'ın Hacı: Hz. Süleyman'ın Kudüs'e hac için gidişi.
	27 Temmuz 2003	Pazar	Haz. Muhammed'in Hicreti
	02 Ağustos 2003	Cumarte	İyd Nebi İlyas: Hz. İlyas'ın Bayramı
	10 Ağustos 2003	Pazar	İyd Meryem: Meryem'in Allah'a gece gizlice dua etmesi.
	13 Ağustos 2003	Çarşamba	Musa el-Kazım'ın Bayramı
	17 Ağustos 2003	Pazar	İyd Nebi İlyas: z. İlyas'ın Resul Oluşu
	18 Ağustos 2003	Pazartesi	İydi'l Maide (Sofra Bayramı): Allah tarafından gökten indirilmesi. Hz. İsa ve Hz. Muhammed'e gökten sofrası indiril.
AĞUSTOS	19 Ağustos 2003	Salı	İydi'l Tecelli: İlahi kudretin tecelli etmesi
	20 Ağustos 2003	Çarşamba	İydi'l Mesih fi'l Ard: Hz. İsa'nın yeryüzüne inişi
	21 Ağustos 2003	Perşembe	Haz. Süleyman'ın Bayramı
	25 Ağustos 2003	Pazar	İyd Münacat Meryem: Meryem Ana'nın göğe yükselişi
	08 Eylül 2003	Pazartesi	Haz. Ali'nin Kabe'de doğuşu: (Pek kutlanıyor) Hz. Ali'nin annesinin sancılılıktan sonra, doğum yapabileceği yer için Allah'a yalvarması ve Kabe'nin kapısının mucizevi bir şekilde doğum yapması için açılması.
	15 Eylül 2003	Pazartesi	İyd Şemuni'l Safa: İsa'nın Havarilerinden Şemuni'l Safa'nın tecelli etmesi
	21 Eylül 2003	Pazar	İydi'l Mirac: Hz. Muhammed'in Miracı
EYLÜL	22 Eylül 2003	Pazartesi	İyd Narel Abyat: Beyaz Gün
	27 Eylül 2003	Cumarte	İydi'l Salib: Haç Bayramı; Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi
	28 Eylül 2003	Pazar	Haz. Hüseyin'in doğumu

	02 Ekim 2003	Perşembe	Hız. Yunus'un Bayramı: Hız. Yunus'un yunus balığının karnından çıkması. Kurtuluş Bayramı
	03 Ekim 2003	Cuma	Muhammed el-Mehdi'nin doğumu
	06 Ekim 2003	Pazartesi	İyd Nebi Zekerriyya; Zekerriyya'nın peygamber oluşu
	07 Ekim 2003	Salı	Hız. Muhammed'e vahyin inişi: Hız. Muhammed'e peygamberliğin vahyedilmesi
	09 Ekim 2003	Perşembe	Leyleti'l Şa'bani: İlahi hesaplaşma günü
	11 Ekim 2003	Cumartesi	Nüzulu'l Tevrat: Tevrat'ın inişi
	14 Ekim 2003	Salı	Zuhur Adem: Hız. Adem'in doğumu
	17 Ekim 2003	Cuma	İyd Ashabel Kaf: Ashab-ı Keft bayramı
	18 Ekim 2003	Cumartesi	Hız. Meryem'in doğumu
	22 Ekim 2003	Çarşamba	İyd Seyyidina Mikâil: Dört Büyük Melekten Mikâil'in Bayramı
	23 Ekim 2003	Perşembe	Necat Müsâ (Hız. Musa'nın Kurtuluşu)
	25 Ekim 2003	Cumartesi	Evvel Ramazan
	29 Ekim 2003	Çarşamba	İyd Nis Tisrim: 15 Ekim Bayramı (Mihriçan Bayramı: Hız. Ali'nin güneşle birlikte görünmesi)
	01 Kasım 2003	Cumartesi	Hız. Cafer es-Sâdik'in doğumu
	02-08 Kasım 2003	Pazar-Cts.	Muhammed el-Cevâd'ın Miladı: 9. İmam Muhammed el-Cevâd'ın doğumu
	10-12 Kasım 2003	Pts.- Çrş.	Nübüvvet Seyyidina Muhammed: Hız. Muhammed'in peygamber olması
	14-16 Kasım 2003	Cuma-Pazar	Hız. Hasan el-Müctebâ'nın Miladı : 2. İmam Hasan el-Müctebâ'nın doğumu
	19 Kasım 2003	Çarşamba	17 Ramazan
	20 Kasım 2003	Perşembe	19 Ramazan
	23 Kasım 2003	Pazar	21 Ramazan
	24 Kasım 2003	Pazartesi	23 Ramazan
	27 Kasım 2003	Perşembe	Bişaret Zekerriyya b. Yahya: Hız. Zekerriyya oğlu Yahya'nın doğumunun müjdelenmesi.
	29 Kasım 2003	Cumartesi	27 Ramazan
EKİM			
KASIM			

	10 Aralık 2003	Çarşamba	- İyd Yuhanna: (12 Havarî'den biri olan) Yuhanna 'nın bayramı - Hz. Yakub'un Bayramı
	15 Aralık 2003	Pazartesi	- İydi'l Fatur: Ramazan Bayramı - Hz. Yusuf'un Hz. Yakup'la Buluşması
ARALIK	17 Aralık 2003	Çarşamba	- Nüzül'ü Zebur Davut: Hz. Davut'a Zebur'un inmesi - İydi'l Barbara: Meryem'in hizmetçisi ve aynı zamanda sadık dostu olan Aziz Barbara'nın bayramı
	18 Aralık 2003	Perşembe	- İmam Aliyü'l Rıdâ'nın Doğumu: 8. İmam Ali er-Rıdâ'nın doğ. - Beşaret İsa b. Meryem: Meryem'e İsa'nın doğumunun müjdelenmesi
	31 Aralık 2003	Çarşamba	İyd Seyyidina İbrahim el-Halîl: Halil İbrahim Peygamber'in bayramı
<p>Bu tablo, Hüseyin Türk'ün 'Nusayrîlik, İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri (2005, s. 121-126)' adlı eserinden aynen alınmış ve aynı günleri dışında, hiçbir düzeltmeye gidilmemiştir.</p>			